

VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ JIHLAVA

Katedra cestovního ruchu

**Návrh naučné stezky v turisticky významném území
Kladské pomezí**

Bakalářská práce

Autor: Eva Řemínková

Vedoucí práce: PaedDr. Emanuel Hurych, Ph.D.

Jihlava 2015

Vysoká škola
polytechnická
Jihlava

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce:	Eva Řemínková
Studijní program:	Ekonomika a management
Obor:	Cestovní ruch
Název práce:	Návrh naučné stezky v turisticky významném území Kladské pomezí
Cíl práce:	Cílem bakalářské práce je vytvoření návrhu naučné stezky se zaměřením na historii vojenství v Kladském pomezí. Dílčími cíli jsou prozkoumání terénu, tvorba návrhu informačních tabulí a propagačního materiálu, zvážení možnosti financování a provedení kvalitativního marketingového výzkumu pomocí metody řízeného pohovoru.

PaedDr. Emanuel Hurych, Ph.D.
vedoucí bakalářské práce

RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.
vedoucí katedry
Katedra cestovního ruchu

Abstrakt

ŘEMÍNKOVÁ, Eva: Návrh naučné stezky v turisticky významném regionu Kladské pomezí. Bakalářská práce. Vysoká škola Polytechnická Jihlava. Katedra cestovního ruchu. Vedoucí PaedDr. Emanuel Hurych, Ph.D. Stupeň odborné kvalifikace: bakalář. Jihlava 2015. 92 stran.

Cílem bakalářské práce je vytvořit návrh naučné stezky zaměřené na historii vojenství v turisticky významném území Kladské pomezí. Teoretická část práce se zabývá vysvětlením jednotlivých pojmů používaných v práci, představením území Kladské pomezí a Jestřebí hory a analýzou současného stavu v území. Praktická část zahrnuje prozkoumání terénu potenciální naučné stezky, tvorbu grafického i obsahového návrhu informačních tabulí, propagačního materiálu a infrastruktury, kalkulaci nákladů na realizaci, zvážení možnosti financování a popis a vyhodnocení kvalitativního marketingového výzkumu pomocí metody řízeného rozhovoru.

Klíčová slova: naučná stezka, Kladské pomezí, Jestřebí hory, vojenská historie, československé opevnění, pěší turistika.

Abstrakt

ŘEMÍNKOVÁ, Eva: The project of an educational trail in a significant tourist area Kladsko Borderland. Bachelor thesis. College of polytechnics Jihlava. Department of Tourism. Master of thesis: PaedDr. Emanuel Hurych, Ph.D. Level of professional qualification: Bachelor degree. Jihlava 2015. 92 pages.

Aim of this thesis is to design educational trail aimed at military history in important tourist area Kladsko border. The theoretical part explains the various concepts used in this work, shows the Kladsko Borderland and Jestřebí mountains and analysis of the current situation in the area. The practical part includes examination of potential terrain educational trails, creates graphical content and design of information boards, promotional material and infrastructure cost calculations for implementation, considering possibilities of financing and a description and evaluation of qualitative marketing research methods using controlled interview.

Key words: educational trails, the Kladsko Borderland, Jestřebí mountains, military history, Czechoslovak fortifications, trekking.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především svému vedoucímu práce panu PaedDr. Emanuelu Hurychovi, Ph.D. za ochotu, trpělivost a cenné rady při zpracování této práce. Také bych ráda poděkovala členu Spolku vojenské historie T-S 20 Pláň Lukáši Kuldovi za ochotu, poskytnuté materiály a rady a mnoha dalším lidem za dodání podkladů a poradenství. V neposlední řadě také děkuji svým rodičům, rodině, svému příteli a přátelům za morální podporu během studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je původní a zpracovala jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem v práci neporušila autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, v platném znění, dále též „AZ“).

Souhlasím s umístěním bakalářské práce v knihovně VŠPJ a s jejím užitím k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě VŠPJ. Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje AZ, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že VŠPJ má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že souhlasím s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědoma toho, že užít své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠPJ, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených vysokou školou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše), z výdělku dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence.

V Jihlavě dne 11. 12. 2014

.....

Podpis

OBSAH

ÚVOD.....	10
CÍL PRÁCE.....	11
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	12
1.1 TURISTIKA.....	12
1.2 NAUČNÉ STEZKY	12
1.3 DĚLOSTŘELECKÁ TVRZ	13
1.4 OBJEKT TĚŽKÉHO OPEVNĚNÍ	13
1.5 OBJEKT LEHKÉHO OPEVNĚNÍ	14
2 TURISTICKÝ REGION KLADSKÉ POMEZÍ.....	16
2.1 CHARAKTERISTIKA REGIONU	16
2.1.1 Přírodní zajímavosti	16
2.1.2 Kulturní památky	17
2.1.3 Ostatní zajímavosti	18
2.2 JESTŘEBÍ HORY	18
2.3 DESTINAČNÍ SPOLEČNOST BRANKA, O.P.S.	19
2.3.2 Činnosti společnosti.....	20
2.3.3 Destinační management	20
3 ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU.....	21
3.1 NAUČNÉ STEZKY V KLADSKÉM POMEZÍ	21
3.2 VOJENSTVÍ V TURISTICKÉM REGIONU KLADSKÉ POMEZÍ	22
3.2.1 Historie	22
3.2.2 Současnost	23
3.2.3 Organizace vojenské historie v turistickém regionu Kladské pomezí	25
4 NÁVRH NAUČNÉ STEZKY	27
4.1 VÝBĚR A POPIS JEDNOTLIVÝCH ZASTÁVEK	27
4.1.1 Úvodní tabule	27
4.1.2 Bohdašín – pomník obětem fašismu	27
4.1.3 Pěchotní srub T-S 20 „Pláň“	28
4.1.4 Pěchotní srub T-S 25 „Poslední“	29
4.1.5 Pěchotní srub T-S 26 „Nad rybníkem“	30

4.1.6 Památník Cesty osvobození na Odolově.....	31
4.1.7 Pěchotní srub T-S 27 „Nad vesnicí“	31
4.1.8 LO vz. 37 č. 43	32
4.1.9 Muzeum vojenské historie regionu Jestřebí hory	33
4.2 ZÍSKÁNÍ A POPIS TRASY	35
4.2.1 Fyzická a časová náročnost.....	36
4.2.2 Vybavení naučné stezky	37
4.3 OBSAH INFORMAČNÍCH TABULÍ	38
4.3.1 Úvodní tabule	38
4.3.2 Pomník obětem fašismu – Bohdašín	39
4.3.3 Pěchotní srub T-S 20 „Pláň“	40
4.3.4 Pěchotní srub T-S 25 „Poslední“	41
4.3.5 Pěchotní srub T-S 26 „Nad rybníkem“	41
4.3.6 Památník Cesty osvobození na Odolově.....	42
4.3.7 Pěchotní srub T-S 27 „Nad vesnicí“	42
4.3.8 LO vz. 37 č. 43	44
4.3.9 Muzeum vojenské historie regionu Jestřebí hory	44
4.4 PROPAGAČNÍ MATERIÁL	45
4.4.1 Obsah propagačního materiálu.....	45
4.5 KALKULACE NÁKLADŮ.....	51
4.6 MOŽNOSTI FINANCOVÁNÍ	51
4.7 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	52
4.7.1 Zvolená metoda a průběh výzkumu	53
4.7.2 Vyhodnocení výzkumu	53
ZÁVĚR	56
SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ.....	57
TIŠTĚNÉ ZDROJE.....	57
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	59
SOUPIS ILUSTRACÍ A TABULEK	64
SEZNAM OBRÁZKŮ	64
SEZNAM TABULEK.....	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	65

Úvod

Tématem bakalářské práce je „Návrh naučné stezky v turisticky významném regionu Kladské pomezí“. K výběru daného tématu autorku vedlo několik důvodů. Doposud se jí nenaskytla možnost poznat nynější vojenskou historii a tudíž je vytvoření této práce dobrou příležitostí seznámit se s historií vojenství v oblasti, kde žije. Region Kladské pomezí má bohatou vojenskou historii vzhledem ke svému příhraničnímu charakteru a umístěním mezi Krkonošemi a Orlickými horami. Díky tomu se stalo častým místem pro výstavbu nejrozličnějších obranných opevnění. Členové spolků vojenské historie ve svém volném čase zajišťují údržbu objektů a hradí veškeré náklady s ní spojené. Další důvodem výběru byl autorčin osobní vztah k přírodě a turistice a záliba práce v terénu.

Teoretická část bakalářské práce vymezuje několik základních pojmů z oblasti cestovního ruchu a vojenství, které jsou v práci používány. Dále je zde představen region Kladské pomezí a rovněž obecně prospěšná společnost Branka, jejímž posláním je rozvoj cestovního ruchu v turisticky významném území Kladské pomezí. Poslední kapitola teoretické části je věnována analýze současného stavu dané problematiky v Kladském pomezí.

Praktická část bakalářské práce obsahuje již samostatný návrh naučné stezky. Zde jsou vybrány a popsány jednotlivé zastávky, dále grafický a obsahový návrh informačních tabulí a rovněž propagačního materiálu ke stezce. Zvážené jsou také možnosti financování stezky a zpracovaná přibližná kalkulace na její realizaci. V konečné části práce je rozebrán průběh a vyhodnocení kvalitativního marketingového výzkumu, který byl veden pomocí řízeného rozhovoru s pěti respondenty.

Cíl práce

Cílem bakalářské práce je vytvoření návrhu naučné stezky zaměřené na historii vojenství na území Kladského pomezí. Dále by tato práce měla seznámit čtenáře s turisticky významným územím Kladské pomezí. Dílčími cíli jsou prozkoumání terénu, tvorba návrhu informačních tabulí a propagačního materiálu ke stezce, zvážení možností financování a provedení kvalitativního marketingového výzkumu pomocí metody řízeného rozhovoru.

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Turistika

Turistika je zájmová činnost jednotlivců a organizovaných či neorganizovaných skupin, která slouží k poznávání krajiny, památek, kultury a lidí. Mezi první turisty můžeme s velkou pravděpodobností zařadit starověké cestovatele, na které navazovali poutníci vydávající se na náboženské poutě do Říma, Jeruzalému, Santiaga de Compostely či do Mekky. U nás asi nejznámějším turistou své doby byl Jan Ámos Komenský, který mimo jiné řekl: „Na světě jsme proto, abychom chodili.“ [27]

1.2 Naučné stezky

Naučná stezka je předem vymezená turistická trasa, která vede přírodně i kulturně pozoruhodnými územími a oblastmi, jako jsou například chráněná území, lesy či lesoparky, města a jejich okolí, městské či zámecké parky, zemědělská krajina apod. Cílem naučných stezek je informovat a vzdělávat turisty o daném místě či atraktivitě, která se v oblasti nachází. K předávání těchto informací slouží informační panely, tištění průvodci či jejich vzájemná kombinace. [26]

Zastávky naučné stezky (informační panely) jsou obvykle rozmístěny rovnoměrně po celé délce trasy. Každá ze zastávek se obvykle zabývá jedním tématem, tematickým okruhem nebo atraktivitou, která se nachází na trase. Ideálně je taková zastávka umístěna přímo u dané atraktivity. Na panelu konkrétní zastávky mohou turisté nalézt vysvětlující text k danému jevu, obrázky, schémata, mapu trasy či QR kódy. Některé stezky jsou vybaveny kromě informačních panelů také tištěnými průvodci. Na panelech je tedy problematika popsána jen ve stručnosti a v průvodci podrobněji. Tyto průvodce lze sehnat v informačních centrech regionu, avšak v dnešní době bývá velmi často i ke stažení na internetovém portále daného regionu. [26]

Naučné stezky se kromě informačních tabulí značí také obvykle bílým čtvercem o velikosti 10x10 cm s úhlopříčným zeleným pruhem, který vede z levého horního rohu do pravého dolního rohu. V některých případech jsou však naučné stezky značeny i jinak. Lze je značit například tzv. místním psaníčkem, svým specifickým značením (značkou s logem), ukazateli či mohou vést po stávající turisticky značené trase. [26]

1.3 Dělostřelecká tvrz

Dělostřeleckou tvrzí se v Československu označovaly nejmohutnější a nejnákladnější součásti předválečného opevnění. Jedná se o několik objektů těžkého opevnění dohromady. Dělostřelecká tvrz se tedy obvykle skládala z vchodového objektu, pěchotního srubu, dělostřeleckého srubu, dělostřelecké otočné věže, mimoletní kopule a dělostřelecké pozorovatelny. [2] Tyto tvrze byly navzájem propojeny systémem podzemních chodeb a sálů. Pod povrchem se nacházely sály, kde bylo ubytováno mužstvo. Dále pak sklady, munice, strojovna pro výrobu elektrické energie a větrací zařízení, kanceláře velitele tvrze, kanceláře dělostřeleckých důstojníků, kuchyně, ošetrovna s malou nemocnicí a také umývárny a záchody. [9] Spojení s nadřizenými veliteli a okolními objekty bylo zajišťováno prostřednictvím telefonů a zemního telegrafu. [2], [9]

Celkem bylo na území Československa vybudováno 13 dělostřeleckých tvrzí, z nichž nejmenší je tvrz Bouda u Králík a naopak nejmohutnější tvrz je Babí u Žacléře, která byla schopna vystřelit na nepřítele 243 ran za minutu. [9], [11]

1.4 Objekt těžkého opevnění

Objekt těžkého opevnění (pěchotní srub) je souhrnný název používaný pro odolné železobetonové pevnostní objekty vybudované v rámci československého opevnění určené pro obranný boj. [1] Na rozdíl od objektů lehkého opevnění (viz níže) byly tyto sruby větší, odolnější, vybaveny mohutnější výzbrojí a určeny pro náročnější taktické úkoly. [2], [9]

Pevnostní výstavba v Československu byla zahájena projektováním a výstavbou těchto objektů. Hlavním prvkem linie těžkého opevnění byl pěchotní srub, který vedl palbu hlavních zbraní do boků postupujícího nepřítele. [2] Stavební plánky byly vyhotovovány pro každý objekt těžkého opevnění zvlášť. Dle odolnosti se však dělily do dvou skupin a celkem šesti tříd. Nejmenší a nejméně odolné byly objekty tzv. arabského typu („Araby“) označované čísly 1 a 2. [1], [9] Jejich strop byl 100 nebo 150 cm silný a stěna směrem k nepříteli měla tloušťku 120 nebo 175 cm. [2], [9]

Druhá skupina objektů, tzv. „Římání“, byla budována ve čtyřech třídách označovaných římskými číslicemi I., II., III. a IV., která byla mnohem odolnější.¹ [1], [9] Jejich stropy a stěny ze železobetonu měly tloušťku od 125 – 350 cm. [2], [9]

Objekt měl zpravidla jedno podzemní patro a jedno nadzemní neboli bojové patro. Nejsilnější betonová stěna byla umístěna směrem k nepříteli. [9] Podle umístění v krajině byl tento srub vybaven výzbrojí. Některé z nich měly kromě hlavní výzbroje také protitankový kanón s těžkým kulometem a dalšími dvěma těžkými kulomety navíc. [1], [9]

Osádku tvořilo vždy kolem 14 až 40 mužů, kteří měli k dispozici v podzemním patře prostor pro odpočinek. Na každé lůžko připadali vždy dva muži, kteří se na něm střídali. Vždy byl totiž jeden z nich ve službě. [9] Dále byla také ve srubu umývárna a záchody, malý petrolejový vaříč pro ohřívání jídla, agregát poháněný dieslovým motorem pro výrobu elektřiny na osvětlení a výbavou proti chemickému útoku. Větrací soustava, která nasávala vzduch poblíž vchodu do objektu a rozváděla jej po celém srubu, byla poháněna elektromotorem. [1], [9]

1.5 Objekt lehkého opevnění

Objekt lehkého opevnění je označení pro označení malý a odolný železobetonový objekt budovaný v rámci československého opevnění. Zpočátku se stavěly objekty lehkého opevnění vzor 36. Později se však od nich upustilo a byly nahrazeny dokonalejšími objekty vzoru 37. [1] Na rozdíl od objektů těžkého opevnění, o kterých jste se dočetli výše, byly tyto objekty určeny řádově pro jednotky mužů, avšak objekt těžkého opevnění mohly obývat desítky až stovky mužů. [9]

O výstavbě lehkých objektů se začalo uvažovat na jaře roku 1936 a o dva měsíce později byly vybetonovány první objekty. [2], [9]

Lehké opevnění vzoru 36 mělo poměrně jednoduchou konstrukci a bylo podle typu stavby označováno písmeny A, B, C, D, E a F, z nichž realizované byly typy A, B, C a E. Poslední typ E byl však vystavěn pouze ve dvou případech. [1] Tyto typy lehkých objektů se od sebe lišily především v tloušťce obvodových stěn a podle počtu střilen. Objekt vzor 36 byl tvořen jednou střeleckou místností se dvěma či třemi

---

¹ informace byla získána od člena KVH Odolov o.s. Františka Hlavici v mailové korespondenci ze dne 20. 10. 2014

střílnami pro lehké nebo těžké kulometry. Kulometry byly uvnitř objektu postaveny na dřevěných stolech. Je zajímavostí, že objekty tehdy nebyly vybaveny žádným větráním, a tak byla výměna vzduchu zabezpečena pouze pomocí průvanu. [9] Stěny objektu ze železobetonu měly tloušťku od 30 do 50 cm v týlu a od 50 do 70 cm z čelní strany. [1], [9]

Koncem roku 1936 bylo zřejmé, že k vytvoření souvislého pásma opevnění bude potřeba využít i jiného typu objektu lehkého opevnění. Nově vzniklé objekty tedy dostaly název LO vzor 37 neboli „řopíky“. [1] Lidový název „řopík“ pochází ze zkratky ŘOP, která znamená Ředitelství opevňovacích prací. ŘOP byl úřad rozdělující zakázky na stavbu objektů externím stavebním firmám. Konstrukce objektů vycházela z úspěšně vyřešeného tvaru pěchotních srubů. [2] Původně byly „řopíky“ stavěny pouze ve třech typech - A, B a C. Později se však projevila potřeba dalších typů, a tak byly vyprojektovány typy E a D. Postupně tak vznikl soubor přibližně 44 modifikací, který umožňoval projektovat opevněné linie v jakémkoliv terénu. [1], [9]

2 Turistický region Kladské pomezí

2.1 Charakteristika regionu

Region Kladské pomezí je turisticky významné území, které se nachází v severovýchodních Čechách na hranicích s Polskem. Toto území je vymezeno dle platné rajonizace Czechtourismu. Kladské pomezí se rozprostírá od Jaroměře směrem na severovýchod až k hranicím. [10] Město Náchod, které je největším městem na území Kladského pomezí, tvoří přirozené centrum regionu. Z hlediska cestovního ruchu je region velice rozmanitým územím. [10], [14]

2.1.1 Přírodní zajímavosti

V severní části území Kladského pomezí se rozkládá chráněná krajinná oblast Broumovsko, která se řadí k CHKO vrchovinného typu. CHKO se rozprostírá na ploše 410 km² a byla zřízena v roce 1991 vyhláškou Ministerstva životního prostředí ČR. Důvodem pro zřízení CHKO byla ochrana a postupné obnovy hodnot krajiny, jejího vzhledu a jejích typických znaků a vytvoření a rozvíjení ekologicky optimálního systému všestranného využívání krajiny a jejích přírodních zdrojů v oblasti. [67] V turistickém regionu Kladské pomezí se mimo CHKO Broumovsko nacházejí také pískovcová skalní města v Adršpaško-teplických skalách a Broumovských stěnách, které navazují na polský národní park Góry Stolowe. [13], [67] Jiráskovy skály neboli Bischofstein jsou menší oblastí pískovcových skal tvořící jižní část Teplického skalního města. [5] Dále se u města Police nad Metují nachází stolová hora Ostaš a naproti Adršpašským skalám Křížový vrch, ke kterému vede obnovená křížová cesta. [5], [13], [14]

Kromě skalních měst se v Kladském pomezí rozprostírají Jestřebí hory s nejvyšším vrcholem Žaltman (739 m n. m) a Javoří hory s nejvyšším bodem Ruprechtickým Špičákem (880 m n. m.). [13], [14]

Z přírodních zajímavostí se v Kladském pomezí také nachází Babiččino údolí, které je národní přírodní památkou ležící na řece Úpě. Údolí bylo pojmenováno podle románu Babička [13] od známé české spisovatelky Boženy Němcové. [5] Přírodní rezervace Peklo

u Nového Města nad Metují se rozprostírá u soutoku řek Metuje a Olešenky, kde se nachází i restaurace Peklo s motivy čertů postavená podle návrhu architekta Dušana Jurkoviče. [5], [13] Poslední zajímavostí je vodní nádrž Rozkoš, která se rozkládá u města Česká Skalice a je také přezdívána jako „východočeské moře“. [5], [13], [14]

2.1.2 Kulturní památky

Na území Kladského pomezí se nacházejí celkem tři národní kulturní památky. Jednou z nich je renesanční a raně barokní zámek Náchod z přelomu 16. a 17. století. Dále se zde nalézá zámek Nové Město nad Metují, který společně s renesančním náměstím tvoří městskou památkovou rezervaci. [10] Na objekt zámku navazuje zámecká zahrada s dřevěným krytým mostem od architekta Dušana Jurkoviče a s barokními sochami trpaslíků z dílny Matyáše Brauna. [76] Posledním zámekem je zámek Ratibořice v Babiččině údolí, který je znám především z filmu „Babička“ natočeného na motivy z knihy od Boženy Němcové. [5], [76]

Kromě zámků se zde nachází několik zřícenin, z nichž pouze jedna se alespoň částečně dochovala. Je jím zřícenina hradu Vízmburk, který byl při archeologickém výzkumu doslova vykopán ze země. [10], [76]

Nejvýznamnější církevní památkou Kladského pomezí je národní kulturní památka Benediktinský klášter v Broumově, který byl v 18. století přestavěn podle projektu Kiliána Ignáze Dientzenhofera. [5], [10] Byla zde nalezena velmi vzácná kopie Turínského plátna. V klášteře si dále mohou návštěvníci prohlédnout knihovnu s přibližně 17 000 svazky a mumie vambereckých měšťanů, kněží, varhaníků a dalších významných osob, mezi nimiž jsou i dvě mumie dětí. [5], Nejstarší dřevěnou památkou v České republice se stal dřevěný kostel Panny Marie rovněž v Broumově, který byl vypálen husity a poté znovu postaven. [10]

Díky svému příhraničnímu umístění získal region rovněž bohatou vojenskou historii. Nad městem Náchod se rozkládá národní kulturní památka dělostřelecká tvrz Dobrošov, která je součástí československého opevnění budovaného v letech 1936-38 na obranu proti nacistickému Německu. [73] Poblíž tvrze se nachází další železobetonové stavby, a to pěchotní srub N-S 81 „Březinka“ a pěchotní srub N-S 81 „Lom“. Po celé délce hřebenu Jestřebích hor se táhne obranná linie bunkrů z období II. světové války.

Ze zpřístupněných objektů je zde k vidění pěchotní srub T-S 20 „Pláň“, T-S 26 „Nad rybníkem“ a T-S 27 „Nad vesnicí“. [15], [21] Nedaleko Jaroměře bylo v letech 1780 – 1787 postaveno pevnostní město Josefov, které patří k vrcholným ukázkám evropské fortifikační architektury konce 18. století. Podzemní obranný systém pevnosti je unikátním technickým dílem. [73]

2.1.3 Ostatní zajímavosti

V celém Kladském pomezí se rovněž nachází mnoho muzeí a galerií. Některé z nich jsou zaměřené především na historii svého města a okolí, místní rodáky či slavné osobnosti. V jiných se naopak expozice orientují na řemesla, hračky, vlaky a podobně. [10], [14], [44]

Každoročně se zde také koná několik tradičních akcí. Jednou z nejvýznamnějších je Mezinárodní folklórní festival Červený Kostelec, kterého se účastní taneční soubory z celého světa. Další významnou akcí je např. Jiráskův Hronov – divadelní festival amatérského divadla nebo Mezinárodní horolezecký filmový festival v Teplicích nad Metují. [14]

2.2 Jestřebí hory

Celý region Jestřebí hory se rozkládá na území dvanácti měst a obcí v turisticky významném území Kladské pomezí. Hustě zalesněný hřeben Jestřebích hor má délku 17 km a nachází se ve východní části okresu Trutnov mezi údolím Petříkovického potoka a řeky Metuje. [12] Nejvyšším vrcholem je vrch Žaltman (739 m n. m.) [65], na kterém stojí stejnojmenná rozhledna postavená z kovové konstrukce. Rozhledna nabízí výhledy na Krkonoše, Vraní hory, Adršpašsko-teplické skály, Soví a Javoří hory, Broumovské stěny, stolové hory Bor a Hejšovina a Orlické hory. V případě příznivého počasí lze dohlédnout i na vrch Zvičinu, zříceninu hradu Trosky, horu Ještěd a přes vodní nádrž Rozkoš až do oblasti okolo Hradce Králové. [66]

Jestřebí hory a jejich okolí jsou díky své poloze, členitosti a rozmanitosti ideálním a turisticky velmi oblíbeným místem pro pěší turistiku a cykloturistiku. [12] Po celém hřebenu Jestřebích hor se táhne pásmo objektů československého opevnění, z nichž některé jsou volně přístupné (řopíky) a do těch větších je umožněn vstup

za symbolickou částku. Celým regionem vede několik značených turistických tras a cyklistických stezek, které pokračují až do sousedního Polska. [65] V zimě vede po hřebenu Jestřebích hor několik upravovaných běžkařských tratí. [66]

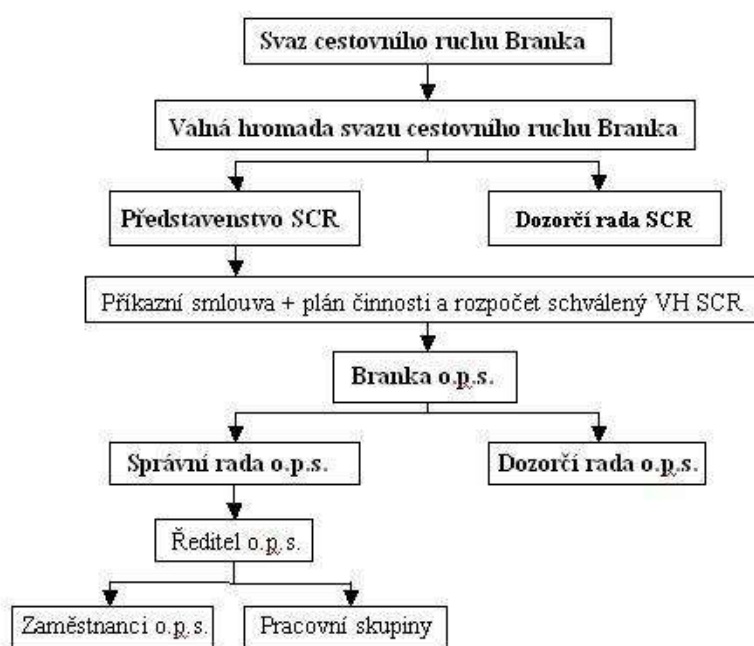
2.3 Destinační společnost Branka, o.p.s.

Branka, o.p.s. je nezisková destinační společnost, která se stará o rozvoj trvale udržitelného cestovního ruchu v turisticky významném území Kladské pomezí. Byla založena v roce 1997 a její sídlo je na Městském úřadě v Náchodě. Mezi jejich členy nyní patří 22 měst, obcí a svazků a 22 podnikatelů. [25]

Branka, o.p.s. byla původně založena jako Nadace Branka a měla pouhých 19 členů. Podnět k založení dal tehdy Okresní úřad v Náchodě, a to za účelem rozvoje cestovního ruchu v okrese. Do konce roku 1999 činnost Branky finančně podporoval. [25]

Díky omezeným možnostem členství a formy činnosti se Branka v roce 2000 přetransformovala na Svaz cestovního ruchu Kladské pomezí a na Branku, obecně prospěšnou společnost, která se Svazu cestovního ruchu Kladské pomezí zodpovídá, a tak je Svaz jejím jediným zakladatelem. [25]

Organizační struktura

Obrázek č. 1: Grafické znázornění organizační struktury Svazu cestovního ruchu a Branky, o.p.s. [25]

2.3.2 Činnosti společnosti

Mezi hlavní činnosti společnosti Branka, o.p.s. patří především realizace aktivit destinačního managementu, zprostředkovávání spolupráce mezi organizacemi činnými v cestovním ruchu, sportu a kultuře, koordinace informačních center v Kladském pomezí, prezentace značky Kladské pomezí jako turistického cíle na veletrzích, příprava a realizace projektů a využívání grantů souvisejících s rozvojem turistiky, provoz webových stránek www.kladskepomezi.cz, ski.kladskepomezi.cz a nově i www.kladskepomezidetem.cz, vydávání propagačních materiálů, zprostředkování a propagace možností pro turistiku a volný čas, ediční, osvětová a vzdělávací činnost, propagace a podpora členů Branky a v neposlední řadě i spolupráce s dalšími subjekty jako je kraj, ostatní TVÚ, polští partneři, média a podobně. [25]

Orgány společnosti Branka, o.p.s. jsou správní rada, dozorčí rada a ředitel společnosti. Branka, o.p.s. se vždy řídí podle ročního plánu, který schvaluje Valná hromada Svazu cestovního ruchu Branka, která je nejvyšším orgánem a skládá se ze všech registrovaných členů. [25]

Hlavním zdrojem příjmů pro Branku, o.p.s. jsou členské příspěvky. Společnost získává finanční prostředky prostřednictvím grantů, projektů a z prodeje vlastních propagačních materiálů a map. [25]

2.3.3 Destinační management

Jak už bylo výše zmíněno, Branka, o.p.s. je organizací cestovního ruchu, která zastává funkci organizace destinačního managementu pro turisticky významné území Kladské pomezí. Za dodržování daných principů v průběhu roku realizuje aktivity, které následně uvádí ve výročních zprávách. Jsou jimi koordinované plánování, organizace a rozhodování v TVÚ, management destinace v oblasti vytváření a prosazení TVÚ a jejich produktů CR na trhu, respektování a podpora principu partnerství, respektování a podpora fungujících, pozitivní výsledky přinášejících vztahů a struktur CR, společně sdílené logo, společné webové stránky, sběr dat, iniciace partnerství soukromého a veřejného sektoru, podpora sdružení a organizací, orientace na shodný přístup při řešení otázek rozvoje cestovního ruchu v TVÚ a orientace na ucelený pohled na sektor cestovního ruchu a jeho potřeby. [29]

3 Analýza současného stavu

V analýze současného stavu je nastíněn aktuální stav naučných stezek v celém regionu Kladské pomezí a následně i v regionu Jestřebí hory.

3.1 Naučné stezky v Kladském pomezí

V současné době se v turisticky významném regionu Kladské pomezí nachází celkem 24 naučných stezek. Nejdelší naučná stezka Česká Skalice – Svinišťany – Josefov 1866 měří celkem 32 km a je součástí tematické dálkové cyklostezky. Naopak nejkratší naučnou stezkou je Cesta stromů v České Skalici vedoucí po zahradě kolem vily Čerych s délkou pouhých 550 m. Stezka s největším počtem zastávek se nachází v Hronově. Její název je Vítejte „U NÁS“ a návštěvníky provádí pomocí 41 informačních panelů po městě Hronov a jeho nejbližším okolí. Naučná stezka Netradiční stezka Jaroměřskem má naopak nejmenší počet zastávek. Pouhé tři informační panely provází turisty přírodou po okolí Jaroměře. [19], [46]

Všechny tyto naučné stezky seznamují návštěvníky především s naší historií, přírodou a přírodními i kulturními památkami jednotlivých částí Kladského pomezí. Téměř všechny stezky jsou vhodné pro pěší turistiku a cykloturistiku. [19]

Jak už bylo výše zmíněno, Kladské pomezí má díky svému příhraničnímu umístění bohatou historii vojenství ať už z dob prusko-rakouské války, první světové války nebo z druhé světové války. Proto i naučných stezek s vojenskou tematikou nalezneme v Kladském pomezí hned několik. [19], [46]

První naučná stezka se věnuje bitvám v roce 1866. [14], Je rozdělena do tří naučných stezek a tvoří dohromady tematickou dálkovou cyklotrasu Stopy krve a železa 1866, která dosahuje celkové délky 62 km. První částí cyklotrasy je naučná stezka Náchod – Vysokov – Václavice 1866, která návštěvníky seznamuje s místy, kde se v polích nacházejí desítky roztroušených hrobů a pomníků z prusko-rakouské války roku 1866. Stezka Česká Skalice – Svinišťany – Josefov 1866 je pokračováním této tematické cyklotrasy, která vede do míst, kde byly ve třech dnech svedeny vojenské bitvy mezi pruskými a rakouskými vojáky. Třetí část naučné stezky s vojenskou tematikou Josefov – Smiřice – Chlum 1866 připomíná události, které předcházely konečné vítězné bitvě pruských vojsk. [19], [46]

Druhá naučná stezka Běloves po československém opevnění z let 1936 - 38 návštěvníky seznamuje s úlohou pevnostní linie v obranné strategii před druhou světovou válkou na Náchodsku. [19], [46]

Poslední stezkou je naučná stezka Pevnost Dobrošov, na které jsou umístěny informační tabule seznamující turisty s historií výstavby pohraničního opevnění z roku 1938. [14] [19]

3.2 Vojenství v turistickém regionu Kladské pomezí

3.2.1 Historie

Kladské pomezí bylo v historii, vzhledem ke svému příhraničnímu charakteru a zejména pak svým umístěním v oblasti přirozeného vstupu do českého vnitrozemí z polské strany mezi masívem Krkonoš a Orlických hor, často strategickým místem pro budování nejrůznějších obranných pozic a ochranných valů. [15] V době osídlování místního regionu bylo hlavním cílem uchránit místní kupecké stezky a zajistit ochranu vnitřního území před vpády nepřátel. [8], [15]

Československé opevnění bylo budováno v letech 1935-1938 jako součást obranného systému země proti nacistickému Německu. [6] Výstavba těchto systémů opevnění byla přerušena tzv. Mnichovskou dohodou v roce 1938, která pro tehdejší Československou republiku znamenala odevzdání velké části území. Země tak přišla i o svůj obranný pevnostní systém. [8], [74]

Z kategorie fortifikačních památek bylo zbudováno pevnostní město Josefov u Jaroměře. Pevnost byla postavena v letech 1789 – 1787 podle plánů francouzského inženýra Duhamel de Querlonde. [15] Tehdy byla považována dokonce za vrcholné dílo evropského fortifikačního stavitelství. [73]

Modernějším souborem opevnění bylo pak opevnění, které se začalo budovat v období první republiky, kdy oblast Kladského pomezí byla začleněna do soustavy příhraničních opevnění z let 1935 – 1938. [15] Tomuto opevnění v zahraničí přezdívali také jako Benešova linie. Linie byla sestavena z řad pevností a menších pevnůstek budovaných Československem před druhou světovou válkou v pohraničí a na některých místech vnitrozemí. [6] Opevnění zahrnovalo objekty lehkého opevnění vzoru 36 a 37, objekty

těžkého opevnění a dělostřelecké tvrže. [4] Mezi těžkými objekty byl vypracován překážkový systém, který měl za úkol výrazně zpomalit vpád cizích vojsk. [15], [74]

Řada dělostřeleckých tvrží a objektů těžkého opevnění v Kladském pomezí, která byla zamýšlená ke stavbě, nakonec vybudována nebyla nebo byla zbudována v různé fázi rozestavěnosti. Pouze malá část z nich byla řádně vybavena a bojeschopná. [15] Vybudované objekty poté sloužily jako zkušební terče pro německé zbraně. [11] V Kladském pomezí mají však četnější zastoupení objekty lehkého opevnění, které byly ve většině případů plně dokončeny a tvoří souvislé linie v regionu. [15], [21]

3.2.2 Současnost

Na dnešním území Kladského pomezí jsou některé z těchto objektů zpřístupněné veřejnosti a turistům přibližují historické okamžiky prostřednictvím unikátních expozic [21] věnovaným československé armádě v letech 1918 – 1945, československému opevnění, osudům letců a letadel z 2. světové války, 1. a 2. světové válce s ukázkou dobové výstroje a výzbroje a dalších. [15], [73]

Společně s pevnostním městem Josefov je na území Kladského pomezí asi nejznámějším objektem pevnost Dobrošov u Náchoda, která nabízí návštěvníkům prohlídku svých podzemních chodeb, které spojují jednotlivé tvrzové objekty, a to N-S 72 „Můstek“, N-S 73 „Jeřáb“ a N-S 75 „Zelený“. [21] V prostorách pevnosti se také nalézá expozice týkající se historie vojenství. Nedaleko pevnosti Dobrošov stojí pěchotní srub N-S 71 „V sedle“ – krycí jméno Kahan III, který je dnes přístupný veřejnosti a návštěvníci si zde mohou prohlédnout částečně funkční strojovnu, většinu technického vybavení a expozici věnovanou studené válce a okrajově také výstavbě části opevnění z roku 1938. [15]

Dalším významným objektem je pěchotní srub N-S 82 „Březinka“ [21], který je v současné době plně zrekonstruovaný do původní podoby z roku 1938 včetně veškerého vybavení, zbraní a expozicí doplněnou o videoprojekci věnovanou československé armádě z let 1918 – 1945. [15] Od roku 2010 byl také zpřístupněn sousední objekt N-S 84 „Voda“. [21] V jeho těsné blízkosti se nacházejí ještě dva objekty těžkého opevnění - N-S 79 „Hrobka“, a N-S 81 „Lom“. Dohromady tvoří „Běloveský pevnostní skanzen“, který je nyní pod záštitou Klubu vojenské historie Náchod. [15] V rámci Běloveského pevnostního skanzenu je také příležitostně

zpřístupněn lehký objekt vzor 37 v obci Babí u Náchoda, který je zrekonstruován do stavu z roku 1938 a plně vybaven vnitřním zřízením a výbavou včetně výstroje. [37]

Kromě větších komplexů opevnění zpřístupněných veřejnosti a vybavených stálými expozicemi se na území Kladského pomezí nachází i řada dalších vojenských objektů. Tyto objekty jsou většinou ve správě místních spolků vojenské historie a dalších neziskových organizací, které svojí činností umožňují zachování a zajištění údržby ostatních významných objektů z celé soustavy opevnění. [15], [73]

Prvním takovým je samostatný pěchotní srub T-S 5 „U křížku“ umístěný ve východním okraji Jestřebích hor. Objekt byl postaven jako první srub trutnovského úseku linie těžkého opevnění na pravém křídle plánované dělostřelecké tvrze „Jírova hora“. [15] Je spravován Okrašlovacím spolkem vojenské historie z Lomnice nad Popelkou, který od roku 1999 zajišťuje rekonstrukci objektu a rozšiřuje jeho expozici o historii československého opevnění na památku obránců hranic ČSR. [62]

Pěchotní srub T-S 20 „Pláň“ se nachází rovněž v Jestřebích horách. Objekt je od roku 1997 spravován Spolkem vojenské historie T-S 20 Pláň, který ve srubu provozuje muzeum. [18] Kromě několika zrekonstruovaných místností do podoby z roku 1938 si mohou návštěvníci prohlédnout i uniformy z let 1866 až 1989 a také nedaleký opravený objekt lehkého opevnění vzor 37, zachovalý protitankový příkop a zákopy spojující jednotlivé objekty. [15], [18]

Několik kilometrů od T-S 20 je umístěný pěchotní srub T-S 26 „Nad rybníkem“. [73] Srub má v dnešní době ve správě Klub vojenské historie Odolov, který objekt postupně rekonstruuje. [17] Ve srubu je provozováno muzeum zaměřené na výstavbu pevnostního systému v tehdejší Československu. [15]

Posledním zpřístupněným objektem v Jestřebích horách je pěchotní srub T-S 27 „Nad cestou“. [21] Několik metrů od něj se nachází další objekt těžkého opevnění, a to pěchotní srub T-S 28 „Nad pramenem“. [58] O oba objekty se stará Klub vojenské historie Brendy, přičemž objekt T-S 27 je začínající muzeum s menší dobovou expozicí. [15], [57]

3.2.3 Organizace vojenské historie v turistickém regionu Kladské pomezí

Jak už bylo výše zmíněno, o téměř všechny objekty těžkého opevnění se starají organizace vojenské historie. Všechny tyto kluby či spolky jsou neziskové organizace, které ze svých vlastních prostředků a ve svém volném čase rekonstruují jednotlivé objekty, shromažďují expozice do svých muzeí a berou na sebe roli průvodců při prohlídkách srubu. V následujících řádcích jsou však uvedeny pouze kluby a spolky, jejichž objekty jsou veřejnosti přístupné.

První organizací je Klub vojenské historie Náchod (KVH Náchod), který spravuje Běloveský pevnostní skanzen sestavený ze zpřístupněných pěchotních srubů N-S 82 „Březinka“ a N-S 84 „Voda“, jednoho přístupného objektu lehkého opevnění vzor 37 [21] a dalších objektů N-S 79 „Hrobka“ a N-S 81 „Lom“. [15] Klub vznikl 29. 3. 1986, kdy byla podána žádost o zaregistrování organizace Klub vojenské historie. Tento název však tehdy z důvodu socialistické společnosti nebyl možný a tak, aby zkratka KVH zůstala stejná, klub se přejmenoval na Kroužek vojenské historie a zároveň se stal součástí celostátní organizace SVAZARM tedy Svazu pro spolupráci s armádou. V roce 1994 se klub stal samostatnou organizací a dnes čítá přes 20 členů, kteří se o objekty starají a pořádají v nich různé akce. [37]

Dne 29. 10. 1999 zahájil svoji činnost také Okrašlovací spolek vojenské historie (OSVH) – Lomnice nad Popelkou na pěchotním srubu T-S 5 „U křížku“. [15] Hlavním cílem spolku je záchrana tohoto pevnostního objektu z roku 1937. Dílčí cíle poté zahrnují odhalování a studium leteckých i pozemních událostí, připomínání osudů letců i vojáků, ochraňování pomníků a hrobů válečných obětí, uchování vojenských památek, dokumentů a fotografií, zřizování expozic o vojenské historii našeho státu a o hrdinech, kteří se obětovali pro vznik a zachování české státnosti. Jednou z aktivit spolku je také účast na vzpomínkových akcích spojených s vojenskou i leteckou historií. [62]

Spolek vojenské historie T-S 20 Pláň (SVH T-S 20 Pláň), který spravuje stejnojmenný objekt, vznikl v roce 1996 s cílem vybudovat v bývalém objektu československého opevnění památník obětem bojů za svobodu Československa z let 1938-1945. [18] Kromě československého odboje a výstavby těžkého opevnění se spolek zabývá také historií armád účastnících se 1. a 2. světové války. Členové spolku se ve svých historických uniformách pravidelně účastní dobových ukázek jako „Mobilisace

1938 - Dobrošov, Kamenický Šenov, Remagen, Plzeň, Martinice, Chlum 1866“ a další. Mimo těchto akcí pořádají členové spolku každoročně pietní akci u pomníku padlým ve 2. světové válce v Polici nad Metují a na Bohdašíně u Červeného Kostelce. [70]

Další organizací je Klub vojenské historie Odolov (KVH Odolov), který od roku 1999 rekonstruuje jeden z objektů bývalého čs. opevnění z let 1935-38, a to pěchotní srub T-S 26 „Nad rybníkem“. [17] Cílem klubu je přiblížit objekt do stavu, jak by vypadal po jeho úplném dokončení. Nyní je ve srubu vybudována expozice věnovaná vojenské historii z období konce 30. let minulého století zaměřenou na výstavbu pevnostního systému v tehdejší Československu. [49] Klub od roku 2012 rovněž provozuje v bývalém nádražním skladu ČD v Malých Svatoňovicích Muzeum vojenské historie regionu Jesťřebích hory. [16] V dnešní době má klub celkem 10 členů, z toho 3 členy z řad mládeže. [49]

Klub vojenské historie Brendy (KVH Brendy) od roku 1998 rekonstruuje pěchotní sruby T-S 27 „Nad vesnicí“ a T-S 28 „Nad pramenem“, které se nacházejí rovněž na hřebenu Jesťřebích hor. KHV Brendy se věnuje převážně vojenské historii se zaměřením na prvorepublikovou armádu a 2. světovou válku. [34] Na toto téma je zaměřena i expozice objektu. Jeho hlavním cílem je zlepšit povědomí veřejnosti o historii naší země a o její obraně roku 1938. [57] Každým rokem se klub účastní několika historických vojenských akcí v České republice i v zahraničí. [34]

4 Návrh naučné stezky

4.1 Výběr a popis jednotlivých zastávek

Jedním z dílčích cílů práce je návrh informačních tabulí, a to jak z hlediska obsahového, tak i designového. Na trase by se mělo nacházet celkem 9 informačních tabulí ve formátu B0. V Kladském pomezí je již několik naučných stezek, které mají jednotný styl informačních panelů, a proto i na této stezce měl zůstat zachován. Na tabuli bude uveden vždy stručný text o dané atraktivitě, mapa naučné stezky, výškový profil, fotografie, plánky a obrázky, loga povinné publicity (pokud by byla tvorba naučné stezky financována z fondů Evropské unie), loga sponzorů, logo turistické oblasti Kladské pomezí a Jestřebích hor, směrovka a počet kilometrů k dalšímu zastavení, QR kód a jednoduchý kvíz pro děti.

4.1.1 Úvodní tabule

Úvodní informační panel by se měl nacházet u vlakové zastávky ve Rtyni v Podkrkonoší. Na tabuli bude uvedena mapa naučné stezky, její výškový profil, počet kilometrů a stručná historie vojenství.

4.1.2 Bohdašín – pomník obětem fašismu

Druhý informační panel by se měl nacházet na okraji obce Bohdašín u pomníku obětem fašismu necelé 2 km od zastávky ve Rtyni v Podkrkonoší, kde naučná stezka začíná.

V roce 1942, kdy byla tehdejší Československá republika okupována německými vojsky, byly na našem území vysazeny zvláštních operací. Jednou takovou byla i skupina SILVER A, která měla za úkol zajistit prostřednictvím vysílačky Libuše rádiové spojení s Londýnem. Kvůli možnostem zaměření byla vysílačka přesouvána a postupně se dostala až do školy na Bohdašín. [23] Zde se ukryl i telegrafista a četař skupiny SILVER A Jiří Potůček-Tolar. Jelikož mu zde hrozilo prozrazení, našel díky obětavosti pracovníků odboje novou skrýš na hornokosteleckých Končinách ve stavení rolníka Antonína Burdycha. Dne 30. června 1942 uspořádalo místní gestapo na Jiřího Potůčka zátah. Jemu se však po přestřelce podařilo utéct. O několik dní později byl českým četníkem zastřelen ve spánku v lese nedaleko Pardubic. Na popravisti

u pardubického zámku bylo poté popraveno mimo jiné i 15 spolupracovníků skupiny z Červenokostelecka.[72]

Pomník od akademického sochaře Josefa Marka byl odhalen 26. 6. 1966. [23] Toto dílo bylo inspirováno protifašistickým cyklem maleb Josefa Čapka Oheň. Pomník je ztvárněn do podoby ležící ženy zoufale se bránící holýma rukama. Vertikálně zkosený podstavec pod sochou působí jako vykřičník. Kromě upomínky na telegrafistu Jiřího Potůčka – Tolara jsou na pískovcové desce pod nápisem „Obětím nacismu 1942 Bohdašín – Končiny“ uvedena i jména umučených a popravených členů a spolupracovníků ilegální odbojové skupiny 1. sokolského okrsku Jiráskovy župy Podkrkonošské S 21 B. [24]

4.1.3 Pěchotní srub T-S 20 „Plán“

Pěchotní srub T-S 20 „Plán“ by měl být třetí zastávkou naučné stezky a zároveň je to první objekt těžkého opevnění, který si návštěvníci mohou prohlédnout i zevnitř.

Objekt byl postaven ve II. třídě odolnosti a měl být osazen 44 členy osádky. Jeho nejslabší tylové stěny mají tloušťku 1 m, čelní stěna 2,25 m a strop je silný 2 m. Pěchotní srub je součástí tzv. pevnostního uzávěru Chlívce, který měl za úkol bránit prostor u obce Chlívce vhodný pro přechod těžké techniky přes hřeben Jestřebích hor.² [18]

Stavba pěchotního srubu byla zadána pražské firmě Ing. Josef Filip. Objekt však nebyl nikdy dokončen. V říjnu roku 1938 byl vybetonován, odbedněn, měl hotové vnější i vnitřní omítky a vyzděné cihlové příčky. Nedokončené byly podlahy a kamenná rovina. Zemní záhozy nebyly ani započaty. Zajímavostí srubu jsou jeho tři pancéřové zvony. Vlevo a vpravo se nacházely pěchotní zvony a uprostřed dělostřelecký zvon. Ani ty však nebyly nikdy osazeny.³ Vyjma pancéřových zvonů byl pěchotní srub osazen kulomety různých typů. Kulomety z hlavní výzbroje však byly vytrženy a zůstaly pouze čtyři kulomety z pomocné výzbroje. Stavební náklad na tento objekt v tehdejší době činil 1 070 000 Kčs. [70]

---

² informace byla získána od člena SVH T-S 20 Plán Lukáše Kuldy na základě osobního rozhovoru ze dne 12. 9. 2014

³ informace byla získána od člena SVH T-S 20 Plán Lukáše Kuldy na základě osobního rozhovoru ze dne 12. 9. 2014

V dnešní době se v pěchotním srubu nachází Muzeum obětím za svobodu Československa z let 1935 až 1945, kde mohou návštěvníci spatřit uniformy, výstroj a výzbroj většiny armád, které se účastnily 2. světové války. Dále je muzejní expozice věnovaná období 1. republiky a Československým legiím bojujících v 1. světové válce. [21] Kromě expozice v objektu jsou do muzejního komplexu zahrnuty i dva zrekonstruované objekty lehkého opevnění vzor 37 typ A-160, protitankový příkop, protipěchotní překážky a obnovené zákopy. [18]

Objekt T-S 20 je veřejnosti přístupný v období od dubna do října každý poslední víkend v měsíci od 9:00 do 17:00 hod. V měsíci červenci a srpnu je srub otevřený každý víkend.⁴ [18]

4.1.4 Pěchotní srub T-S 25 „Poslední“

Čtvrtý informační panel by měl mít dvě funkce. Turisty by měl informovat o opuštěném pěchotním srubu T-S 25 „Poslední“, který se nachází pár metrů od lesní cesty a zároveň by měl díky svému umístění na křižovatce sloužit jako ukazatel správné cesty po naučné stezce.

Pěchotní srub T-S 25 „Poslední“ je uzavřený objekt postavený v I. třídě odolnosti, ve kterém měla být osádka o 36 mužích. [50] Ačkoli byl srub v roce 1938 dokončen, jeho dva pancéřové zvony nebyly nikdy osazeny a jeho střílny jsou vytrženy a zazděny. Dále mu chybí zához, vnější omítky, terénní úpravy a srub stojí ve výkopu. Uvnitř objektu je v dnešní době sundané bednění, chybějící příčky a omítky a v mnoha místech je obnaženo armování a pletivové síť. Oba granátové skluzy nad ochrannými příkopy jsou doposud opatřeny hlavicemi. Srub je v úrovni týlového patra mírně poničen postřelováním nebo spíše náložemi, a to dokonce skrz týlovou stěnu. [55] Objekt byl však prý poškozen až v poválečném období místními horníky. [50]

Od roku 2005 je tento objekt uzavřen osádkou pěchotního srubu T-S 26 kvůli znečišťování a likvidování srubu. Na požádání je však možná i prohlídka tohoto objektu.⁵

---

⁴ informace byla získána od člena SVH T-S 20 Plán Lukáše Kuldy na základě osobního rozhovoru ze dne 12. 9. 2014

⁵ informace byla získána od člena KVH Odolov o.s. Františka Hlavici v mailové korespondenci ze dne 20. 10. 2014

4.1.5 Pěchotní srub T-S 26 „Nad rybníkem“

Pátá tabule naučné stezky by se měla nacházet u pěchotního srubu T-S 26 „Nad rybníkem“.

Dvoupatrový oboustranný objekt [17], jehož osádku mělo tvořit 28 mužů, je postavený v I. stupni odolnosti. Objekt těžkého opevnění T-S 26 byl součástí tzv. pevnostního uzávěru Odolov, který měl za úkol zabezpečit sedlo v prostoru vesnice Odolov vhodné pro přechod těžké techniky přes hřeben Jestřebích hor.⁶

Pěchotní srub byl zadán bratislavské firmě Ing. Rudolf Frič a jeho stavební náklad dosáhl výše přibližně 1 145 000 Kčs. [32] Pokud by byl plně zařízen a vybaven, tak by se částka navýšila na 2 500 000 Kčs. Jeho nejslabší tylové stěny mají tloušťku 1 m, čelní stěna 1,75 m a strop je silný 1,50 m. Při jeho stavbě bylo spotřebováno 1 054 kubických metrů betonu a pracovalo na něm tehdy 250 – 300 lidí.⁷ Ačkoliv byl objekt dobetonován, nepodařilo se jej nikdy plně dokončit a vyzbrojit. Stihla se však vyzdít část cihlových příček, provést vyspravení a omítnutí stěn a došlo i k několika osazení vnitřních dveří. Nebyly dokončeny podlahy a neproběhly terénní úpravy okolo srubu a nebyl osazen ani jeden ze dvou pancéřových zvonů. [17] Za války se opuštěný objekt stal terčem německých vojáků, kteří pomocí zbraní malé ráže zkoušeli odolnost objektu. Byly zde také vytrženy tři střelny hlavních zbraní. Poté už byl srub využíván pouze jako skládka odpadu. [32]

Od roku 1999 se o objekt stará Klub vojenské historie Odolov [49], který si dal za cíl zrekonstruovat objekt do stavu, jak by vypadal po jeho úplném dokončení v roce 1938. Celý objekt byl zcela vyčištěn, zlikvidována černá skládka a provedeny terénní úpravy v okolí srubu. Uvnitř objektu členové klubu dozdili chybějící cihlové příčky, vybetonovali podlahy a provedli rozvody elektroinstalace. Rovněž se jim podařilo vyrobit a osadit makety vytržených střel, pancéřových zvonů a dveří ve vchodu. [56] V objektu vybudovali expozici věnovanou vojenské historii z období konce 30. let minulého století zaměřenou na výstavbu pevnostního systému v tehdejších

---

⁶ informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

⁷ informace byla získána od člena KVH Odolov o.s. Františka Hlavici v mailové korespondenci ze dne 20. 10. 2014

Československu. Kromě toho si návštěvníci mohou prohlédnout i zajímavou expozici pěchotní a dělostřelecké munice a zbraní. [17]

Otevírací doba srubu je v období od dubna do října vždy poslední víkend v měsíci v době od 10:00 do 17:00 hodin. V době letních prázdnin je otevřeno každý víkend v době od 10:00 do 17:00 hodin. [47]

4.1.6 Památník Cesty osvobození na Odolově

Šestá informační tabule by měla stát u památníku Cesty osvobození v obci Odolov.

Památník připomíná tehdejší osvobození dne 9. května roku 1945, když na cestě přes obec Odolov tehdy táhla ruská armáda. [64] Dnes je tato cesta pojmenována jako „Cesta osvobození“. Památník je tvořen pomníkovým sloupem a sovětským dělostřeleckým kanónem na podstavci pěticípé hvězdy. [54]

První polní protitanková děla tohoto typu byla dodána vojenským jednotkám v roce 1943. Vyráběla se ještě i po válce, jelikož byla ve své době považována za nejlepší protitankové kanóny ráže 57 mm. Děla měla 4400 mm dlouhé hlavně, vážila 1150 kg, dostřelila až do vzdálenosti 8 400 m a střílelo se z nich střelami o hmotnosti 3,14 kg. Na vzdálenost 1000 m dokázala prorazit i pancíř o tloušťce 105 mm. [64]

4.1.7 Pěchotní srub T-S 27 „Nad vesnicí“

Sedmý informační panel by se měl nacházet u pěchotního srubu T-S 27 „Nad vesnicí“, jehož osádka mělo tvořit 24 mužů. Objekt těžkého opevnění T-S 27 byl společně s pěchotním srubem T-S 26 součástí tzv. pevnostního uzávěru Odolov, který měl za úkol zabezpečit sedlo v prostoru vesnice Odolov vhodné pro přechod těžké techniky přes hřeben Jestřebích hor.⁸ [57]

Hrubá stavba objektu byla postavena roku 1938 v I. třídě odolnosti. [21] Jeho nejslabší stěna je silná 1 m a čelní stěna 1,75 m a strop 1,50 m.⁹ Pěchotní srub byl zadán bratislavské firmě Ing. Rudolf Frič, která při jeho stavbě spotřebovala 1 036 kubických metrů betonu. [57] Ani tento pěchotní srub však nebyl nikdy plně dokončen.

---

⁸ informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

⁹ informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

Dokončeny byly pouze omítky a částečně i cihlové příčky. Zemní práce byly započaty u čelní stěny a celé spodní patro bylo obrovnáno kamennou rovinou. [58] Z týlu se však práce nezapočala, a proto se do objektu v současnosti chodí po lávce. Díky odkryté týlové stěně je vidět mohutnost celého srubu. Za zmínku stojí i odhalená revizní šachta kanalizace.¹⁰ Hlavní výzbrojí měly být kulomety tzv. smíšené dvojče (dva kulomety různých ráží) a pomocnou výzbrojí trojice lehkých kulometů. Na objektu měly být rovněž osazeny dva pancéřové pěchotní zvony. Během okupace došlo na objektu T-S 27 k vytržení obou střílen hlavních zbraní. K dalším větším škodám na hrubě dokončené stavbě nedošlo. [57] Velikou zajímavostí jsou dva splachovací záchody, které byly na dobu první republiky luxusem.¹¹

Nedaleko objektu T-S 27 se rovněž nachází pěchotní srub T-S 28 „Nad pramenem“ z roku 1938. T-S 28 je postaven ve II. třídě odolnosti jako izolovaný, dvoukřídlí a oboustranný objekt. Srub je jediný zástupce objektů arabské odolnosti v prostoru Jestřebích hor a jedním ze čtyř objektů tohoto typu na trutnovském úseku. Zároveň je to jediný objekt arabské odolnosti s pozorovacím zvonek. [59] Objekt byl navržen pro 22 členů osádky. [51] Dnes je tento srub zavřený osádkou srubu T-S 27, který ho postupně rekonstruuje.¹² [60]

Otevírací doba pěchotního srubu T-S 27 je každým rokem přesně stanovena na určité víkendy, proto nyní nelze s přesností uvést otevírací dobu na následující rok. Od roku 2000 je objekt vyčištěn a postupně rekonstruován pomocí Klubu vojenské historie Brendy, který se snaží o zlepšení obecného povědomí lidí o historii naší země. Doposud se jim podařilo osadit makety střílen zbraní a postavit veškeré příčky. Od roku 2003 je srub zpřístupněn veřejnosti a nachází se v něm expozice zaměřená na historii a obranu naší země v osudném roce 1938. [34]

4.1.8 LO vz. 37 č. 43

Objekt lehkého opevnění vzoru 37 typ A-140 [61] se nalézá pod kótou Kolčarka v Jestřebích horách. Zde by se měl nacházet předposlední informační panel naučné

---

¹⁰ informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

¹¹ informace byla získána od člena KVH Brendy Mgr. Michala Žďárského, PhD. v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

¹² informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

stezky. Jedná se o objekt, který je jedním z řady opevnění stavebního úseku F3 – Žaltman vybudovaným stavební firmou František Macháč z Hradce Králové. Tento objekt lehkého opevnění vzor 37 č. 43 je zrekonstruován do stavu v roce 1938 a kompletně vybaven. Další z řady slouží nyní jako zázemí a ostatní tři objekty se rekonstruují. Částečně jsou obnoveny palebné průseky a systém překážek. [39]

I tento objekt mohou turisté navštívit. Jeho otevírací doba je vždy poslední neděli v měsíci od 10:00 do 17:30 hodin, a to v měsících květen až září. [52]

4.1.9 Muzeum vojenské historie regionu Jestřebí hory

Poslední informační panel by se měl nacházet před budovou Muzea vojenské historie regionu Jestřebí hory v Malých Svatoňovicích.

V květnu roku 2012 bylo v Malých Svatoňovicích v prostorách bývalého skladiště nádraží ČD otevřeno vojenské muzeum pro příznivce historie a širokou veřejnost. [16] Jejich provozovatelem jsou členové Klubu vojenské historie Odolov, kteří rovněž rekonstruují a provozují expozici v pěchotním srubu T-S 26 „Nad rybníkem“. [45]

Expozice je situována do období od roku 1866 po rok 1945. Muzeum se zabývá vojenskou historií naší republiky a zdejšího regionu. Konkrétně se jedná o dobu Prusko-rakouské války 1866, první světovou válku, československé legie, vznik 1. republiky, její armády, policie, četnictva, výstavbu opevnění v Jestřebích horách, druhou světovou válku a osvobození v květnu roku 1945. [16] Je zde umístěno na 1000 exponátů. Příležitostně je k vidění i cca 50 zbraní členů KVH Odolov. [45]

Provozní doba muzea je každý víkend od dubna do října v době od 10:00 do 16:00 hodin. Mimo provozní dobu jsou návštěvy možné po telefonické domluvě. V té době však nejsou v muzeu žádné zbraně ani cenné exponáty. Ty jsou odváženy do depozitů členů klubu. [45]

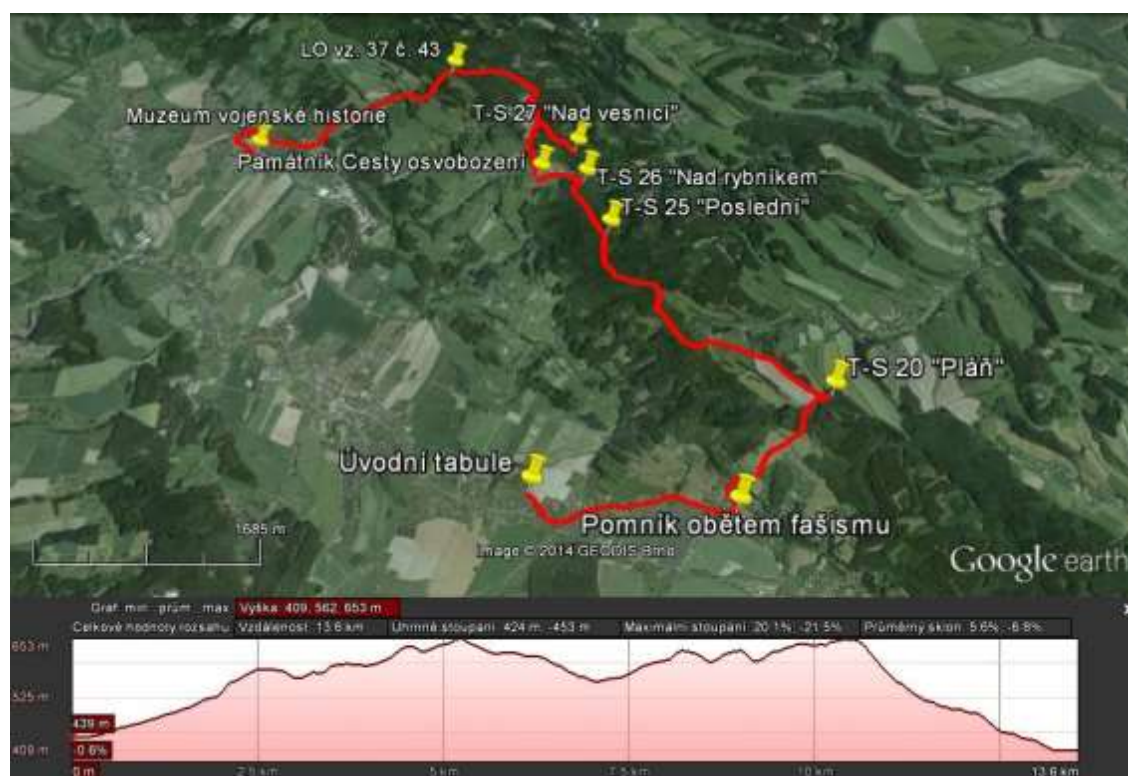
Obrázek č. 2: Návrh úvodní tabule naučné stezky [9], [15], [21], [22], [28], [33], [40], [63], [69], [71]

Obrázek č. 3: Návrh tabule naučné stezky [22], [23], [24], [28], [33], [40], [63], [69], [71], [72]

4.2 Získání a popis trasy

Trasa naučné stezky byla zaznamenána pomocí mobilní aplikace Locus. Při projití trasy tato aplikace trasu zaznamenávala a v místech potenciálních informačních tabulí byly ukládány jednotlivé body. Po skončení nahrávání se trasa uložila v souboru KML, který se z telefonu exportoval do programu Google Earth v počítači. Zde se trasa zobrazila na letecké mapě a k ní byl přidán i výškový profil, nadmořská výška a již uložené body jednotlivých zastavení.

Obrázek č. 4: Mapa trasy v programu Google Earth a její výškový profil

Naučná stezka Historie československé opevnění Jestřebích hor v Kladském pomezí by měla začínat na vlakové zastávce ve Rtyni v Podkrkonoší. Odtud by měla pokračovat po modrém turistickém značení až na křižovatku a dále po neznačené ulici Náměrka až k prvnímu zastavení u pomníku obětem fašismu na Bohdašíně. Následně by měla vést po žlutém turistickém značení do prudkého kopce až k rozcestníku na Krkavčíně a dále neznačenou lesní cestou k prvnímu otevřenému pěchotnímu srubu T-S 20 „Pláň“. Od srubu by měla jít dále po neznačené cestě směrem do lesa, následně po louce a kolem zemědělského stavení, za nímž se napojí na zelenou turistickou značku, po které turisté dojdou až na křižovatku k uzavřenému pěchotního srubu T-S 25 „Poslední“. Od srubu by trasa měla uhýbat vlevo a vést po neznačené trase

až k druhému otevřenému pěchotnímu srubu T-S 26 „Nad rybníkem“. Zde se na trasu opět napojí zelené turistické značení, které vede až k další zastávce památníku Cesty osvobození v obci Odolov. Tato část trasy by měla vést po silnici. Vzhledem k velmi nízké frekvencovanosti silnice by tento úsek neměl být pro turisty nijak ohrožující. Následně by trasa měla pokračovat stále po zeleném turistickém značení až k věznici na Odolově. Naproti věznici se nachází odbočka vpravo na neznačenou lesní cestu, která vede k poslednímu otevřenému pěchotnímu srubu T-S 27 „Nad vesnicí“. U objektu by se naučná stezka měla obracet a tak se návštěvníci budou muset vrátit několik metrů zpět k věznici a dále pokračovat po zelené turistické značce. Ta je dovede až na rozcestí u bunkru Pod Kolčarkou, odkud by měla stezka vést dále po červeném turistickém značení až do Malých Svatoňovic a také k muzeu vojenské historie u vlakové zastávky.

Z vlakové zastávky v Malých Svatoňovicích je možná doprava vlakem zpět na začátek naučné stezky ve Rtyni v Podkrkonoší. Vlaky zde jezdí jak ve všedních dnech, tak o víkendech pravidelně každou hodinu vždy od 6:00 do 21:00 hodin. [68]

Opačným směrem jezdí vlaky ze Rtyně v Podkrkonoší do Malých Svatoňovic ve všední dny vždy od 5:00 do 21:00 pravidelně každou hodinu. O víkendech jezdí vždy od 6:00 do 21:00 hodin pravidelně každou hodinu s jedinou prodlevou mezi 11:00 a 13:00 hodinou. [68]

4.2.1 Fyzická a časová náročnost

Naučná stezka by měla mít celkovou délku 13,6 km. Její nejnížší nadmořská výška dosahuje 409 m n. m., nejvyšší 653 m n. m. a její převýšení tedy činí 244 m n m.¹³ Trasa vede převážně po nepevných lesních a lučních cestách.

Z důvodu náročnosti terénu a jeho nerovného povrchu trasa není příliš vhodná pro rodiny s malými dětmi, které potřebují kočárek nebo odrážedlo. Dále trasa není vhodná pro osoby s pohybovým handicapem a pro vozíčkáře a také z důvodu náhlých velkých převýšení i pro lidi se srdečními problémy. Trasa také není doporučována pro osoby se špatnou fyzickou kondicí z důvodu náročnosti trasy a horší dostupností hromadných dopravních prostředků. Trasu lze zkrátit pouze v jednom místě u památníku Cesty osvobození na Odolově, kde se nachází autobusová zastávka. Odtud lze také sejít

---

¹³ informace byla získána z programu Google Earth dne 21. 10. 2014

po silnici do Malých Svatoňovic, kde mohou návštěvníci nastoupit na autobus či na vlak.

Trasa je vhodná tedy téměř pro všechny věkové kategorie s dobrou fyzickou kondicí. Trasu lze projet i na horském či trekkingovém kole. Záleží opět na zdatnosti cyklisty.

Naučnou stezku je možné absolvovat i opačným směrem od muzea vojenské historie až na vlakovou zastávku ve Rtyni v Podkrkonoší. Jednotlivé informační tabule na sebe nijak nenavazují. Výjimku tvoří pouze dětský průvodce s úkoly, jejichž správné odpovědi by se měly nacházet na poslední informační tabuli v Malých Svatoňovicích. Úkoly na ostatních tabulích však na sebe rovněž nenavazují. Tato varianta je však na zvážení každého. Posloužit k tomu může výškový profil trasy.

Z hlediska časové náročnosti doba na projití naučné stezky závisí na mnoha činitelích. Záleží především na rychlosti chůze, počtu přestávek na občerstvení nebo u naučných tabulí a na návštěvě pěchotních srubů. Ze zkušeností je návštěva trasy doporučována jako celodenní výlet, při kterém zůstává dostatečné množství času na potřebné přestávky, návštěvy pěchotních srubů a zastávek na občerstvení na Odolově a v Malých Svatoňovicích. Bez přestávek při běžné rychlosti chůze je čas potřebný na zdolání trasy odhadován na 3,5 až 4 hodiny.

4.2.2 Vybavení naučné stezky

Ze stávajícího vybavení potenciální naučné stezky se zde nachází pouze restaurace U Lotranda v obci Odolov u šesté informační tabule a poté až na konci stezky restaurace Salamandr u Studánky a restaurace Kamenka v Malých Svatoňovicích. U některých z pěchotních srubů jsou instalovány lavičky.

Hlavním vybavením naučné stezky by mělo být 9 informačních tabulí o velikosti B0 rozmístěných po celé její délce. Mezi informačními panely by stezka měla být vyznačena pomocí značek určených přímo pro naučné stezky. Stezky se obvykle značí bílým čtvercem o velikosti 10x10 cm s úhlopříčným zeleným pruhem, který vede z levého horního rohu do pravého dolního rohu. [26]

Kromě informačních tabulí by mělo být na naučné stezce u pěchotních srubů zřízeno menší zázemí pro návštěvníky. Vzhledem k tomu, že je návštěva stezky doporučována jako celodenní výlet a restaurace je na trase pouze jediná, mimo restaurací na začátku

a na konci stezky, mělo by se u každého srubu nacházet ohniště s lavičkami, které by sloužily pro odpočinek, a zároveň by se návštěvníkům naskytla možnost pro přípravu občerstvení. U každého ohniště by se měl nalézat i odpadkový koš, který by mohl alespoň z části zamezit znečišťování krajiny.

U dvou informačních panelů by se měl nacházet menší dřevěný altán se stolem a lavičkami. Konkrétně se jedná o místo u čtvrté informační tabule T-S 25 „Poslední“ a u osmé LO vz. 37 č. 43.

K naučné stezce bude příslušet i propagační materiál, a to ve formátu DL 2x falcování do harmoniky, který by návštěvníci měli dostat v každém informačním centru v Kladském pomezí, v pěchotních srubech a byl by dostupný na internetových portálech.

4.3 Obsah informačních tabulí

Texty informačních tabulí byly navrženy tak, aby obsahovaly nejzákladnější a nejzajímavější informace o každém místě naučné stezky. Snahou bylo příliš nezahlcovat návštěvníky informacemi, které jim budou prezentovány v jednotlivých objektech a zaujmout je především prostřednictvím obrázků a nákrešů.

4.3.1 Úvodní tabule

Vážení milovníci vojenské historie, dovolte nám přivítat Vás na naučné stezce Historie čs. opevnění Jestřebích hor v Kladském pomezí. Kladské pomezí má díky své příhraniční poloze velice bohatou vojenskou historii, s jejíž částí Vás tato naučná stezka seznámí. Konkrétně se jedná o vojenskou historii v Jestřebích horách, po jejichž hřebenu se táhne část linie Československého opevnění někdy nazývaná také jako Benešova linie. Na trase se seznámíte s několika objekty těžkého opevnění a rovněž s objekty lehkého opevnění vzor 37.

Naučná stezka má délku celkem 13,6 km a její převýšení je 244 metrů.¹⁴ Stezka je určena především pro milovníky vojenské historie a turistiky zároveň. Přejeme Vám šťastnou cestu a spoustu nových zážitků a zkušeností při poznávání vojenské historie i přírodních krás Kladského pomezí.

---

¹⁴ informace byla získána z programu Google Earth dne 21. 10. 2014

Historie v kostce

Československé opevnění bylo budováno v letech 1935-1938 jako součást obranného systému země proti nacistickému Německu. [6] Výstavba systémů opevnění byla přerušena Mnichovskou dohodou v roce 1938, která pro tehdejší Československou republiku znamenala odevzdání velké části území. Země tak přišla i o svůj obranný pevnostní systém. [8], [74]

Po válce opuštěné objekty chátraly až do té doby, kdy postupně vznikaly skupiny nadšenců, kteří se dodnes prostřednictvím rekonstrukcí objektů a otvírání celé řady muzeí snaží připomenout odhodlání našich předků. [21]

.Text dětského průvodce:

Ahoj děti, kamarádi, jmenuji se vojín Kulis a budu Vás provázet po této naučné stezce. Na každé tabuli mám pro Vás připravený kvíz či jiný hlavolam, který Vám možná trochu zamotá hlavinku, ale pevně věřím, že všechny úkoly bez problémů zvládnete. Správné odpovědi naleznete na poslední informační tabuli u muzea vojenské historie v Malých Svatoňovicích. Přeji Vám hodně zábavy!

4.3.2 Pomník obětem fašismu – Bohdašín

Pomník obětem fašismu je dílem sochaře Josefa Marka, který se nechal inspirovat protifašistickým cyklem maleb Josefa Čapka Oheň. Pomník je ztvárněn do podoby ležící ženy zoufale se bránící holýma rukama. Podstavec pomníku pod sochou působí jako vykřičník. [24]

Pomník upomíná na sedmnáct umučených a popravených členů a spolupracovníků ilegální odbojové skupiny 1. sokolského okrsku Jiráskovy župy Podkrkonošské S 21 B a na Jiřího Potůčka-Tolara, telegrafisty skupiny SILVER A, jejímž úkolem bylo zajišťovat radiové spojení s Londýnem prostřednictvím vysílačky Libuše. Jiří Potůček se s vysílačkou ukrýval v tehdejší škole na Bohdašíně. [23] Jelikož mu zde hrozilo prozrazení, našel díky obětavosti pracovníků odboje novou skrýš na hornokosteleckých Končinách ve stavení rolníka Antonína Burdycha. V červnu roku 1942 uspořádalo nepřátelské gestapo na Potůčka zátah. Tomu se však podařilo uniknout, přesto však byl o několik dní později ve spánku v lese u Pardubic zastřelen. Na popravišti

u pardubického zámku bylo poté popraveno mimo jiné i 15 spolupracovníků skupiny z Červenokostečka. [72]

Text dětského průvodce:

Pokud seřadíš čísla od nejmenšího k největšímu, zjistíš, jak se jmenovala vysílačka, která během 2. světové války zajišťovala radiové vysílání s Londýnem?

4.3.3 Pěchotní srub T-S 20 „Plán“

Objekt těžkého opevnění T-S 20 „Plán“, byl postaven ve II. třídě odolnosti v roce 1938 jako součást československého opevnění. Pěchotní srub je součástí tzv. pevnostního uzávěru Chlívce, který měl za úkol bránit prostor u obce Chlívce vhodný pro přechod těžké techniky přes hřeben Jestřebích hor. Tehdy měl být osazen 44 členy osádky. Jeho nejslabší týlové stěny mají tloušťku 1 m, čelní stěna 2,25 m a strop je silný 2 m.¹⁵ Srub nebyl nikdy dokončen a jeho stavební náklad v tehdejší době činil 1 070 000 Kčs. [70]

Zajímavostí srubu jsou jeho tři pancéřové zvony, které však nebyly nikdy osazeny.¹⁶ Z výzbroje byl objekt osazen kulomety různých typů. Kulomety z hlavní výzbroje však byly vytrženy a zůstaly pouze čtyři kulomety z výzbroje pomocné. [18]

V dnešní době se v pěchotním srubu nachází Muzeum obětem za svobodu Československa z let 1935 až 1945, kde mohou návštěvníci spatřit uniformy, výstroj a výzbroj většiny armád, které se účastnily 2. světové války. Dále je muzejní expozice věnovaná období 1. republiky a Československým legiím bojujícím v 1. světové válce. [21] Součástí expozice jsou i dva zrekonstruované objekty lehkého opevnění vzor 37 typ A-160, protitankový příkop, protipěchotní překážky a obnovené zákopy. [18]

Text dětského průvodce:

Když doplníš chybějící samohlásky, zjistíš, jakou zajímavost má pěchotní srub T-S 20 „Plán“.

---

¹⁵ informace byla získána od člena SVH T-S 20 Plán Lukáše Kuldy na základě osobního rozhovoru ze dne 12. 9. 2014

¹⁶ informace byla získána od člena SVH T-S 20 Plán Lukáše Kuldy na základě osobního rozhovoru ze dne 12. 9. 2014

4.3.4 Pěchotní srub T-S 25 „Poslední“

Pěchotní srub T-S 25 „Poslední“ je jedním z objektů těžkého opevnění v tzv. Benešově linii. V dnešní době uzavřený objekt byl v roce 1938 dokončen a jeho osádka se měla skládat z 36 mužů. [50] Jeho pancéřové zvony nebyly nikdy osazeny a střelny jsou dnes vytrženy a zazděny. Dále mu chybí rovněž zához, vnější omítky, terénní úpravy a srub stojí ve výkopu. Uvnitř má objekt sundané bednění, chybějí zde některé příčky a omítky a v mnoha místech je obnaženo armování a pletivové sítě. Oba granátové skluzy nad ochrannými příkopy jsou doposud opatřeny hlavicemi. Na srubu se v úrovni týlového patra nacházejí jasné stopy od střelných zbraní a od náloží. [55]

Pěchotní srub je z důvodu bezpečnosti od roku 2005 uzavřen osádkou pěchotního srubu T-S 26. Členové KVH Odolov se tímto zásahem snaží, aby objekt nebyl dále znečišťován a likvidován. Prohlídka srubu je možná po domluvě s členy KVH Odolov.¹⁷

Text dětského průvodce:

Kolik členů osádky mělo obývat pěchotní srub T-S 25 „Poslední“?

4.3.5 Pěchotní srub T-S 26 „Nad rybníkem“

Pěchotní srub T-S 26 „Nad rybníkem“ je dvoupatrový oboustranný objekt postavený v I. stupni odolnosti. [17] Nejslabší stěny mají tloušťku 1 m, čelní stěna 1,75 m a strop je silný 1,50 m. Objekt je součástí tzv. pevnostního uzávěru Odolov, který měl za úkol zabezpečit sedlo v prostoru vesnice Odolov vhodné pro přechod těžké techniky přes hřeben Jestřebích hor.¹⁸

Osádkou srubu mělo být 28 mužů. Při jeho stavbě bratislavskou firmou Ing. Rudolf Frič bylo spotřebováno 1 054 kubických metrů betonu a pracovalo na něm tehdy 250 – 300 lidí.¹⁹ Stavební náklad objektu tehdy činil přibližně 1 145 000 Kčs. [32] I přesto, že byl objekt dobetonován, nepodařilo se jej nikdy plně dokončit a vyzbrojit.

---

¹⁷ informace byla získána od člena KVH Odolov o.s. Františka Hlavici v mailové korespondenci ze dne 20. 10. 2014

¹⁸ informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

¹⁹ informace byla získána od člena KVH Odolov o.s. Františka Hlavici v mailové korespondenci ze dne 20. 10. 2014

Vyzdily se pouze cihlové příčky, vyspravily a omítly se stěny a proběhlo i osazení několika dveří. Nebyly dokončeny podlahy, neproběhly terénní úpravy okolo srubu a nebyl osazen ani jeden ze dvou pancéřových zvonů. [17] Za války se opuštěný objekt stal terčem německých vojáků a byly zde také vytrženy tři střílny hlavních zbraní. Poté už byl srub využíván pouze jako skládka odpadu. [32]

Od roku 1999 se o objekt stará Klub vojenské historie Odolov [49], který si dal za cíl zrekonstruovat objekt do stavu, jak by vypadal po jeho úplném dokončení v roce 1938. V objektu členové Klubu vybudovali expozici věnovanou vojenské historii z období konce 30. let minulého století zaměřenou na výstavbu pevnostního systému v tehdejším Československu. Kromě toho si návštěvníci mohou prohlédnout i zajímavou expozici pěchotní a dělostřelecké munice a zbraní. [17]

Text dětského průvodce:

Jaký krycí název měl pěchotní srub T-S 26?

4.3.6 Památník Cesty osvobození na Odolově

Památník je tvořen pomníkovým sloupem a sovětských dělostřeleckým kanónem ráže 57 mm, který se nachází na podstavci ve tvaru pěticípé hvězdy. [54] Tato památka připomíná tehdejší osvobození dne 9. 5. 1945, kdy přes obec Odolov tehdy táhla ruská vojska. Podle této události byla část silnice pojmenována jako Cesta osvobození. [64]

Součástí památníku je i polní protitankové dělo, jež bylo dodáváno vojenským jednotkám v roce 1943 a bylo považováno za nejlepší protitankové kanóny své doby. Tato děla vážila až 1150 kg a měla 4400 mm dlouhou hlaveň, ze které dostřelila až do vzdálenosti 8400 m. Střílelo se z nich střelami o hmotnosti 3,14 kg a při vzdálenosti 1000 m byla schopna prorazit i pancíř o tloušťce 105 mm. [64]

Text dětského průvodce:

Jaký tvar má podstavec památníku Cesty osvobození?

4.3.7 Pěchotní srub T-S 27 „Nad vesnicí“

Objekt těžkého opevnění T-S 27 „Nad vesnicí“ je dvoupatrový oboustranný srub postavený v I. třídě odolnosti. Jeho nejslabší stěna je silná 1 m a čelní stěna a strop jsou

silné 1,75 m.²⁰ Srub byl součástí tzv. pevnostního uzávěru Odolov, který měl za úkol zabezpečit sedlo v prostoru vesnice Odolov vhodné pro přechod těžké techniky přes hřeben Jestřebích hor.²¹

Hrubá stavba objektu byla postavena roku 1938. Osádku mělo tvořit 24 mužů. Pěchotní srub byl zadán bratislavské firmě Ing. Rudolf Frič, která při jeho stavbě spotřebovala 1 036 kubických metrů betonu. [57] Jako u většiny pěchotních srubů ani stavba tohoto objektu nebyla plně dokončena. Dokončeny byly pouze omítky a částečně i cihlové příčky. [58] Z týlu se práce rovněž nezapočala, a proto se do objektu v současné době chodí po lávce. Za zmínku jistě stojí i odhalená revizní šachta kanalizace.²² Na objektu měly být rovněž osazeny dva pancéřové pěchotní zvony. Během okupace došlo na objektu T - S 27 k vytržení obou střílen hlavních zbraní. [57] K dalším větším škodám na hrubě dokončené stavbě nedošlo. Velikou zajímavostí jsou dva splachovací záchody, které byly na dobu 1. republiky luxusem.²³

Nedaleko objektu T-S 27 se nachází pěchotní srub T-S 28 „Nad pramenem“ z roku 1938. T-S 28 je postaven ve 2. třídě odolnosti jako izolovaný, dvoukřídlý a oboustranný objekt. Objekt byl navržen pro 22 členů osádky. [51] Je zajímavostí, že srub je jediným zástupcem objektů arabské odolnosti („Arab“) v prostoru Jestřebích hor a jedním ze čtyř objektů tohoto typu na trutnovském úseku. Zároveň je to jediný objekt arabské odolnosti s pozorovacím zvonem. [59] V dnešní době je tento srub zavřený.²⁴ [60]

Od roku 2000 je objekt rekonstruován pomocí Klubu vojenské historie Brendy, který se snaží o zlepšení obecného povědomí lidí o historii naší země. Od roku 2003 je srub zpřístupněn veřejnosti a nachází se v něm expozice zaměřená na historii a obranu naší země v osudném roce 1938. [34]

---

²⁰ informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

²¹ informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

²² informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

²³ informace byla získána od člena KVH Brendy Mgr. Michala Žďárského, PhD. v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

²⁴ informace byla získána od člena KVH Brendy Michala Součka v mailové korespondenci ze dne 27. 10. 2014

Text dětského průvodce:

Počáteční písmena obrázků dohromady tvoří neoficiální název, kterým se označovaly nejmenší a zároveň nejméně odolné pěchotní sruby, jako je například T-S 28.

4.3.8 LO vz. 37 č. 43

Objekt lehkého opevnění vzoru 37 typ A-140 [61], který se nalézá pod kótou Kolčarka v Jestřebích horách, je jedním z řady opevnění stavebního úseku F3 – Žaltman vybudovaným stavební firmou František Macháč z Hradce Králové. Označení 37 značí rok výroby lehkého opevnění (1937), typ A je označení konkrétního tvaru objektu a číselné označení 140 je úhel palebného rozsahu.²⁵ Objekt lehkého opevnění vzor 37 č. 43 je zrekonstruován do stavu v roce 1938 a kompletně vybaven. Sousední objekt z řady slouží nyní jako zázemí a ostatní tři objekty jsou postupně rekonstruovány. Částečně jsou rovněž obnoveny palebné průseky a systém překážek. [39]

Text dětského průvodce:

Pokud správně seřadíš písmena podle abecedy, zjistíš, v jakém roce byl postaven objekt lehkého opevnění, před kterým se nacházíš.

4.3.9 Muzeum vojenské historie regionu Jestřebí hory

V prostorách bývalého skladiště ČD je pro příznivce vojenské historie a širokou veřejnost otevřeno vojenské muzeum regionu Jestřebí hory. [16] Jeho provozovatelem jsou členové Klubu vojenské historie Odolov, kteří rovněž rekonstruují a provozují expozici v pěchotním srubu T-S 26 „Nad rybníkem“. [45]

Expozice muzea je situována do období od roku 1866 do roku 1945 a je zaměřena na vojenskou historii naší republiky a zdejšího regionu. Konkrétně se jedná o Prusko-rakouskou válku 1866, 1. světovou válku, československé legie, vznik 1. republiky, její armády, policie, četnictva, výstavbu opevnění v Jestřebích horách, 2. světovou válku a osvobození v květnu roku 1945. [16] Návštěvníci si zde mohou prohlédnout až 1000 dobových exponátů. Příležitostně je k vidění přibližně 50 zbraní členů KVH Odolov. [45]

---

²⁵ informace byla získána od člena SVH T-S 20 Plán Lukáše Kuldy na základě osobního rozhovoru ze dne 12. 9. 2014

Text dětského průvodce:

Ahoj děti, tak jak jste si poradily s jednotlivými úkoly? Věřím, že jste je všechny bez problémů zvládly a zároveň si užily i spoustu zábavy. Zde je řešení úkolů:

1. LIBUŠE
2. Tři pancéřové zvony
3. 36
4. „Nad rybníkem“
5. Odpověď b)
6. ARAB
7. 1937

Doufám, že se Vám naučná stezka líbila a já se budu těšit zase někdy na viděnou u nás v Kladském pomezí.

4.4 Propagační materiál

Propagační materiál k naučné stezce bude ve formátu DL 2x falcovaný do harmoniky. Je připravován společně s informačním centrem a s členy spolků vojenské historie k červnu roku 2015. Materiál bude ve stručnosti popisovat vojenskou historii československého opevnění, naučnou stezku a její jednotlivé zastávky. Dále bude obsahovat mapu trasy s vyznačenými místy informačních tabulí, délku trasy, její převýšení, časovou náročnost, upozornění a doporučení pro návštěvníky. Tento propagační materiál by měl být k dostání ve všech informačních centrech Kladského pomezí, v pěchotních srubech na naučné stezce a ke stažení na internetových portálech. Jeho hlavním úkolem je představení naučné stezky turistům před jejím absolvováním a informovat je o náročnosti a převýšení trasy.

4.4.1 Obsah propagačního materiálu

Přední strana

NS Historie čs. opevnění Jestřebích hor v Kladském pomezí

Zaměření: historie čs. opevnění Jestřebích hor v Kladském pomezí

Začátek: vlaková zastávka Rtyň v Podkrkonoší

Konec: vlaková zastávka Malé Svatoňovice

Kraj: Královéhradecký

Okres: Trutnov

Délka: 13,6 km²⁶

Počet zastávek: 9 zastávek s informačními tabulemi

Typ stezky: pro pěší, pro cyklisty (horské kolo, trekkingové kolo)

Typ cesty: převážně nezpevněné lesní a luční cesty

Značení: trasa místy vede po turisticky značených cestách, značena turistickou značkou pro naučnou stezku

Náročnost: střední

Dostupnost: celoročně

Doporučení:

- trasu lze projít oběma směry
- občerstvení: Odolov - U Lotranda, Malé Svatoňovice - Salamandr, Kamenka
- možnost opečení buřtů u pěchotních srubů (samostatné ohniště)
- vhodná pro celodenní výlet

Upozornění:

- nevhodná pro kočárky, odraždla
- nevhodná pro vozíčkáře a osoby s jiným tělesným postižením
- trasu nelze zkrátit (pouze u zastávky č. 6 lze sejít po silnici do Malých Svatoňovic nebo nastoupit na autobus na Odolově)
- místy velmi vysoké převýšení

---

²⁶ informace byla získána z programu Google Earth dne 21. 10. 2014

Zadní strana

Pevnosti z období první Československé republiky

První Československá republika se po nástupu Adolfa Hitlera k moci v sousedním Německu ocitla ve velkém nebezpečí. Aby armáda zabránila náhlému vpádu mnohem silnějšího nepřítele přes hranice do vnitrozemí a aby nedošlo k rozdělení země, byla nucena vybudovat obranný systém země podél ohrožené hranice, který navrhli vojenští odborníci po vzoru francouzské Maginotovy linie. Zároveň vzniklo i několik vnitrozemských pásem. Tato pásma opevnění měla znamenat pro útočící německá vojska těžko překročitelnou překážku. I dnes odborníci hovoří o československém opevnění jako o jednom z nejdokonalejších předválečných obranných systémů. [21]

Záměrem tedy bylo budovat souvislou linii železobetonových objektů, které měly být vyzbrojeny vzájemně se kryjícími kulomety a děly. Hranice ČSR byla pro obranu velmi nevýhodná a značně dlouhá. K zajištění stovek kilometrů hranice bylo plánováno postavit ve čtyřech etapách 1 276 těžkých a 15 463 lehkých objektů. [8] Nejkritičtější místa byla zesílena dělostřeleckými tvrzemi. Výstavba opevnění začala v roce 1935 a měla být ukončena počátkem let padesátých. I přes velké nasazení při stavbách opevnění však původní plány nebyly zdaleka naplněny. Přesto však bylo dokončeno téměř 10 000 objektů lehkého opevnění, 365 těžkých opevnění a rozestavěno 9 tvrzí. [21], Ačkoliv nebylo opevnění dokončeno, bylo při provedené mobilizaci osazeno vojáky a připraveno se bránit fašistické hrozbě. [8]

30. září roku 1938 však nastal zásadní zvrat, kdy na konferenci v Mnichově byla podepsána Mnichovská dohoda, která měla pro naši zemi dalekosáhlé důsledky. [74] Evropské mocnosti nařídili Československu odstoupení z pohraničí, které obývali především sudetští Němci. Československo bylo tehdy zrazeno našimi dosavadními spojenci Francií a Velkou Británií, kteří jednali tzv. „o nás bez nás“ [8] a naše vláda byla donucena souhlasit s mnichovským diktátem a vzdala se pohraničí i s pevnostmi ve prospěch Německa. [42]

V dnešní době se jen těžko dokáže člověk vžít do pocitů zklamání vojáků, kteří museli potupně svá opevnění bez boje opustit. [8] Německá armáda po zabrání příhraničí

zkoušela na objektech své zbraně i taktiku. Z mnoha pevností byly alespoň vytrhány pancéřové zvony a střílny. [21]

Po válce opuštěné objekty chátraly. Prvním veřejnosti přístupným objektem se za pomoci skupiny dobrovolníků stala tvrz Dobrošov, a to v roce 1969. [21] Postupně se připojovaly další stovky nadšenců, kteří se dodnes prostřednictvím rekonstrukcí objektů a otevírání celé řady muzeí snaží připomenout odhodlání našich předků a jejich ochotu obětovat se za budoucí generace, kterými jsme dnes právě my. [8]

Zastávky naučné stezky

Úvodní tabule

U vlakové zastávky ve Rtyni v Podkrkonoší.

Pomník obětem fašismu - Bohdašín

Pomník věnovaný členům ilegální odbojové skupiny 1. sokolského okrsku a telegrafistu Jiřího Potůčka. [23]

T-S 20 „Plán“

Oboustranný pěchotní srub postavený ve II. třídě odolnosti, jehož zajímavostí jsou tři pancéřové zvony. [18]

T-S 25 „Poslední“

Uzavřený pěchotní srub, jehož granátové skluzy nad ochrannými příkopy jsou doposud opatřeny hlavicemi. [55]

T-S 26 „Nad rybníkem“

Oboustranný objekt postavený v I. stupni odolnosti, který se po jeho opuštění stal terčem německých vojáků. [17]

Památník Cesty osvobození na Odolově

Památník s dělostřeleckým kanónem na podstavci ve tvaru pěticípé hvězdy připomíná den osvobození. [54]

T-S 27 „Nad vesnicí“

Oboustranný srub postavený v I. třídě odolnosti, jehož jednou ze zajímavostí jsou dva splachovací záchody. [34]

LO vz. 37 č. 43

Objekt lehkého opevnění vzoru 37, který je v dnes plně zrekonstruován a vybaven do stavu v roce 1938. [61]

Muzeum vojenské historie regionu Jestřebí hory

Vojenské muzeum v prostorách bývalého skladiště ČD v Malých Svatoňovicích. [16]

Pro zajímavost

Každý pěchotní srub musel být dostatečně vybaven, aby dokázal v úplném bojovém obklíčení bojovat 2 – 3 týdny. Správně vypočteny musely být zásoby munice, nafty do agregátu a potraviny pro osádku. Všechny sruby byly konstruovány tak, aby svými zbraněmi kryly minimálně dva sousední objekty a navíc mohly ničit nepřítele v drátěných překážkách natažených po celé linii i kolem každého objektu. Dle rozpisu výdeje potravin měl každý voják sloužící v pěchotním srubu při bojovém nasazení kromě jiného nárok i na 0,5 dl rumu, 20 cigaret nebo 4 doutníky (pro důstojníky doutníky Havana), 2 kyselé okurky, kompot a 50 g čokolády. Pokud nastala situace, že byl srub obklíčen, členové osádky museli šetřit. Každý z členů si mohl denně posvítit jednou svíčkou a na 14 dní musely stačit 3 krabičky zápalek.²⁷

Text dětského průvodce:

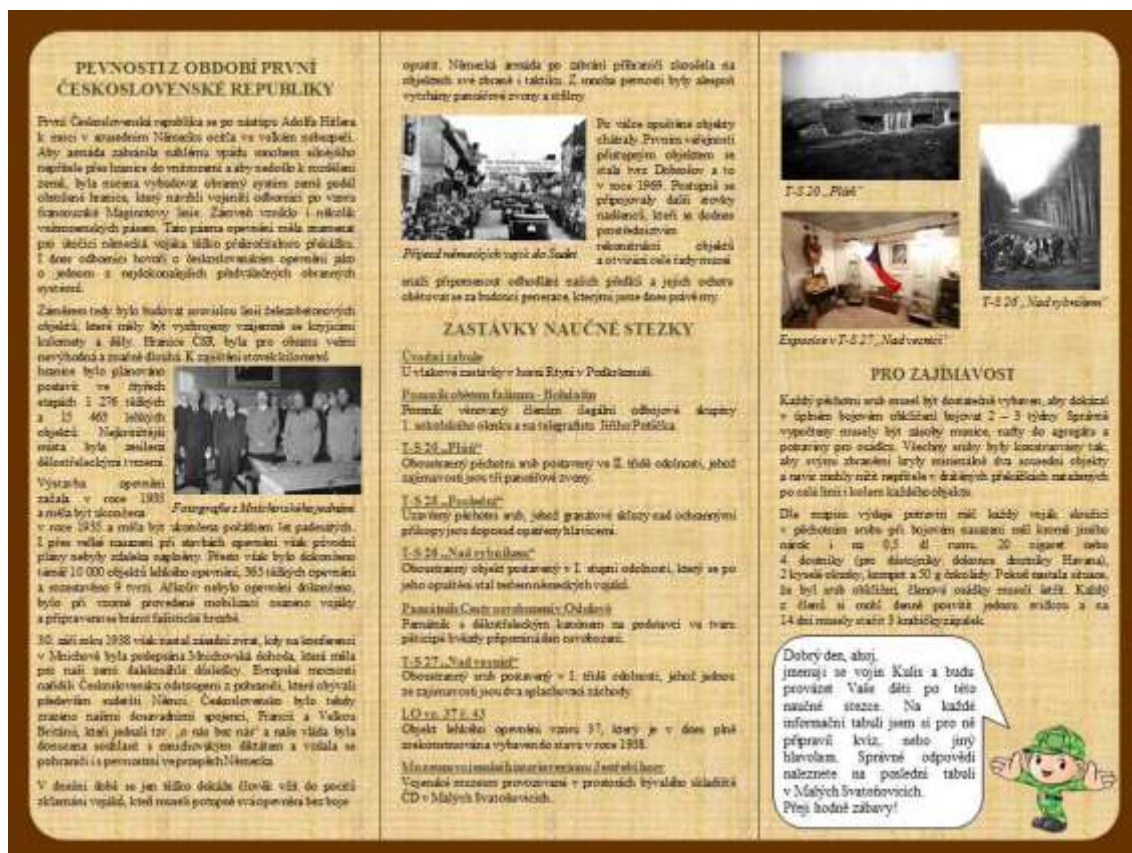
Dobrý den, ahoj, jmenuji se vojín Kulis a budu provázet Vaše děti po této naučné stezce. Na každé informační tabuli jsem si pro ně připravil kvíz, nebo jiný hlavolam. Správné odpovědi naleznete na poslední tabuli v Malých Svatoňovicích. Přeji hodně zábavy!

---

²⁷ informace byla získána od člena KVH Odolov o.s. Františka Hlavici v mailové korespondenci ze dne 20. 10. 2014

Obrázek č. 5: Propagační materiál k naučné stezce – 1. strana [31], [33], [40], [69]

Obrázek č. 6: Propagační materiál k naučné stezce – 2. strana [8], [9], [16], [17], [18], [21], [22], [24], [30], [31], [34], [42], [43], [54], [61]

4.5 Kalkulace nákladů

V kapitole kalkulace nákladů je vypracována tabulka s předpokládanými náklady na výstavbu a realizaci naučné stezky.

	Ks	Kč/ ks bez DPH	Kč celkem bez DPH
Dřevěné informační panely (3x napuštění Luxolem, krytina bonský šindel)	9	6 800,00	61 200,00 ²⁸
Výroba digitálních foto panelů (materiál Dibond, tloušťka 3 mm)	9	2 705,00	24 345,00 ²⁹
Odpadkové koše (válcový tvar, pozinkovaná vyjímatelná nádoba, jasanové latě)	3	4 451,00	13 353,00
Lavičky k ohništi (smrková kulatina)	6	1 499,42	8 996,52
Dřevěný altán (smrková kulatina)	2	26 244,59	52 489,18
Propagační materiál	5 000	1,02	5 102,57 ³⁰
CELKEM			171 086,27

Tabulka č. 1: Předpokládané náklady na výstavbu naučné stezky [35], [38], [75]

Uvedené náklady mají pouze orientační charakter. Při skutečné realizaci je třeba započítat i náklady na grafické práce tabulí a propagačního materiálu, koupi mapových podkladů a fotografií pro informační tabule, dopravu zhotovených výrobků, montáž panelů na dřevěné stojany, montáž odpadkových košů, laviček, altánů, osazení stojanů do betonových patek ukotvených pásovým železem a vyznačení trasy v terénu.³¹

4.6 Možnosti financování

Z přibližné kalkulace nákladů bylo zjištěno, že zřízení naučné stezky by se mělo pohybovat okolo 171 090 Kč.

Realizace naučné stezky by mohla být svěřena některé z obcí, jejímž katastrálním územím prochází. Jednou z možností by tedy bylo financovat naučnou stezku z vlastních zdrojů obce, z rozpočtu Místní akční skupiny Království Jestřebí hory nebo Svazku obcí Jestřebí hory. Projekt na výstavbu naučné stezky by rovněž mohla

²⁸ informace byla získána ze žádosti o poskytnutí finanční podpory z grantového programu Královéhradeckého kraje – Budování a opravy naučných stezek ze dne 2. 11. 2014

²⁹ informace byla získána od zaměstnance společnosti Elektro Drapač – světelná reklama s.r.o. Jiřího Dufka v mailové korespondenci ze dne 13. 11. 2014

³⁰ informace byla získána od zaměstnankyně tiskárny Integraf, s.r.o. Simony Bohuslavové v mailové korespondenci ze dne 10. 11. 2014

³¹ informace byla získána ze žádosti o poskytnutí finanční podpory z grantového programu Královéhradeckého kraje – Budování a opravy naučných stezek ze dne 2. 11. 2014

zastřešovat destinační společnost Branka, o.p.s., která se stará o šetrný rozvoj cestovního ruchu v Kladském pomezí.

Další z možností by bylo oslovit některého sponzora či skupinu sponzorů v regionu, kteří by se spoluúčastí na projektu dostali do širšího povědomí veřejnosti.

Pro realizaci naučné stezky lze rovněž využít prostředky z dotačních titulů a grantů. Jednou z variant financování by bylo možné využít čerpání dotací z některého z fondů Evropské unie z rozpočtového období 2014 - 2020. Konkrétně by se mohlo jednat o program Česko – polské přeshraniční spolupráce, jehož prozatímní přípravu zastřešuje Řídící orgán (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR) a Národní orgán (Ministerstvo infrastruktury a rozvoje PR).³² [48] Další možností by byl Integrovaný regionální operační program, který připravuje Ministerstvo pro místní rozvoj ČR spolu s partnery na národní, regionální a místní úrovni. [53]

Dalším způsobem financování stezky by také mohlo být využití krajských dotačních programů, které pro rok 2015 zahrnují i dotační oblast cestovní ruch. [36]

4.7 Kvalitativní výzkum

Různí metodologové mají pro kvalitativní výzkum různé definice. Významný metodolog Creswell jej definoval takto: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění, založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumů a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“ [3]

Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako část či doplněk k tradičnímu kvantitativnímu výzkumu. Kvalitativní výzkum postupně získal rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu. [3] Neexistuje však obecně uznávaný způsob, jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum. [3], [7]

Kvalitativní výzkum má mnoho výhod. Jednou z nich může být, že tazatel při výzkumu získává podrobný popis a názory respondentů při zkoumání určitého jevu. V tomto případě konkrétní názory na jednotlivé části potenciální naučné stezky. Další výhodou

---

³² informace byla získána od první náměstkyně pro evropské fondy Ministerstva pro místní rozvoj Ing. Kláry Dostálové v mailové korespondenci dne 9. 11. 2014

je, že řízené rozhovory obvykle probíhají v přirozeném prostředí respondenta, kde na něj není vyvíjený žádný tlak okolí ani cizího prostředí. Dále výzkum umožňuje respondentovi navrhnout teorie, pomáhá při počátečním získávání údajů a má lepší vypovídající hodnotu. [3], [7]

Obecně jsou však známy i nevýhody kvalitativního výzkumu. Získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí, je obtížné provádět vyhodnocení výzkumu, analýza dat i jejich sběr je časově náročnější a výsledky výzkumu jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi. [3], [7]

4.7.1 Zvolená metoda a průběh výzkumu

Pro sběr dat byl zvolen kvalitativní výzkum formou řízených rozhovorů. Nejprve si skupina 5 respondentů osobně potenciální naučnou stezku prošla včetně návštěvy pěchotního srubu. Během cesty jim byla přibližována místa, kde by se měly nacházet informační tabule naučné stezky.

Šetření se zúčastnilo celkem 5 respondentů různých věkových kategorií a fyzické zdatnosti. Skupina se skládala z dvou mužů ve věku 60 a 24 let a ze tří žen ve věku 59, 53 a 26 let.

S každým zvlášť byl poté na základě předem sestaveného dotazníku veden řízený rozhovor, kde byly zjišťovány názory na terén trasy, délku trasy, fyzickou a časovou náročnost, výhody a nevýhody a vybavení stezky. Zjišťovány byly také osobní pocity po projití stezky a návrhy na její zlepšení. Dotazník obsahoval celkem 11 otázek, avšak tyto jednotlivé otázky byly pro upřesnění a konkretizaci občas doplňovány a prokládány sondážními otázkami. V příloze této práce jsou uvedeny doslovné přepisy s jednotlivými respondenty.

4.7.2 Vyhodnocení výzkumu

Jak už bylo výše zmíněno, byl proveden kvalitativní výzkum formou řízených rozhovorů s pěti respondenty. Návrh naučné trasy byl upraven a navržen i na základě nápadů, dodatků a připomínek od jednotlivých respondentů.

Z názorů respondentů lze obecně říci, že trasa byla vzhledem ke svému počátečnímu stoupání středně náročná, přístupná a vhodná, jak pro pěší turistiku a v případě lepší

kondice i pro cykloturistiku. Dále bylo zjištěno, že trasa potenciální naučné stezky je vhodná pro osoby téměř všech věkových skupin, kteří nepotřebují ke svému přemísťování kočárek, odrážedlo, invalidní vozík nebo nemají jiný pohybový handicap či problémy se srdcem.

Oslovení respondenti naučné stezky příliš nevyužívají a to hlavně z důvodu téměř nulového množství volného času vzhledem k pracovním povinnostem a také kvůli nedostatečné informovanosti o existenci naučných stezek v regionu. Tento výsledek má však vypovídající hodnotu pouze o místních obyvatelích a ne o návštěvnicích z ostatních regionů České republiky i zahraničí, kteří se o nabídce území zajímají na internetových portálech či přímo v informačních centrech. Z důvodu nedostatečné informovanosti byly tedy navrhovány komunikační kanály, kterými by se mohly informace o jednotlivých naučných stezkách dostávat i k místním obyvatelům. Z velké většiny se jednalo o městské zpravodaje a regionální časopisy, které jsou občanům pravidelně a bezplatně dodávány.

Dále byly během dotazníků řešeny klady naučné stezky. Všichni respondenti se jednohlasně shodli na přínosu peněz do regionu, a to především osádkám pěchotních srubů. Dále se shodli na zvýšení potenciálu regionu a někteří i v získání či zvýšení povědomí o vojenské historii mladších generací. Konkrétnější odpovědi na trasu pojednávaly o jejím prostředí, délce a množství objektů vojenské historie.

Zároveň však byly odhaleny některé nedostatky jako nedostatečný počet restaurací a jiných typů občerstvení na trase, horší dostupnost k hromadným dopravním prostředkům a pouze jedna možnost zkrácení trasy.

Podle názorů respondentů by o naučnou stezku mohl být mezi turisty zájem. Jednalo by se především o aktivní zájemce o vojenskou historii, ale vzhledem k umístění v Jestřebích horách i zájemce o pěší turistiku. Ačkoliv se nikdo z nich aktivně o vojenskou historii nezajímá, bylo zjištěno, že respondenti ze zástupců mužů se o toto téma zajímají mnohem více než ženy. Ale ani ženám není toto téma lhostejné a vojenskou historii znají.

Nejpřínosnějšími podněty pro tvorbu naučné stezky byly nápady respondentů na její zlepšení. Objevovaly se řady názorů na umístění stánku s občerstvením. Jeden z nápadů zahrnoval prodej občerstvení přímo v pěchotních srubech. Po konzultaci s jedním

z členů ze spolku vojenské historie bylo zjištěno, že v jejich srubu by to nebylo možné z důvodu nutnosti zřízení živnostenského listu.³³ Dalším, velice přínosným a realizovatelným návrhem tedy bylo vybudovat u každého pěchotního srubu ohniště, kde by se návštěvníkům naskytla možnost pro přípravu vlastního občerstvení. Na tuto skutečnost by měli být upozorněni i v propagačním materiálu příslušejícímu k naučné stezce. Tento návrh byl promyšlen dopodrobna a mohl by být pojat jako jedna z možných služeb osádky pěchotního srubu, kteří by během návštěvníkovi prohlídky srubu připravili potřebné zázemí. Pokud by osádka srubu nebyla přítomna, bylo by vždy u ohniště připraveno několik kusů dřeva, ze kterých by si mohli návštěvníci připravit oheň sami. U ohniště by rovněž byla umístěna schránka na menší finanční příspěvky za připravený materiál. Dalším z nápadů bylo v některém místě naučné stezky zřídit samoobslužný stánek, který již od roku 2003 funguje v Rychlebských horách nad obcí Horní Lipová. Návštěvníci mají k dispozici několik nápojů a jiného občerstvení, za které následně zaplatí do přistavěné schránky. U obou těchto řešení však nastává otázka charakteru a poctivosti návštěvníků.

Další návrhy na vybavení naučné stezky zahrnovaly herní prvky pro děti, a to především dětské houpačky z kulatiny a houpačky ve formě lana upevněného na stromě. Zde však vznikl problém s bezpečností, odpovědností a následné údržby herních prvků. Možností by byly dřevěné sochy u informačních panelů, které by na chvíli odvedly pozornost dětí. Dospělí by tak získali dostatek prostoru k nastudování informační tabule. Aby tedy stezka byla zajímavá i pro děti, byl pro ně navržen dětský průvodce a různé hry ve formě kvízů, které by měly řešit u každého informačního panelu.

---

³³ informace byla získána od člena SVH T-S 20 Plán Lukáše Kuldy na základě osobního rozhovoru ze dne 15. 9. 2014

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vytvořit návrh naučné stezky se zaměřením na historii vojenství v turisticky významném regionu Kladské pomezí, které má vzhledem ke svému příhraničnímu charakteru a umístění mezi Krkonošemi a Orlickými horami bohatou vojenskou historii. V regionu se nachází dělostřelecká tvrz a několik srubů těžkých i lehkých opevnění, z nichž některé jsou veřejnosti přístupné a jsou v nich vybudována za pomoci několika skupin dobrovolníků i muzea připomínající odhodlání naší země, našich vojáků a prostých lidí bránit naši vlast se zbraní v ruce a uchránit ji od nepřátel.

Díličními cíli práce bylo prozkoumat terén potenciální naučné stezky, zpracování grafického návrhu informačních tabulí a propagačního materiálu, zvážení možnosti financování a provedení kvalitativního marketingového výzkumu pomocí řízených rozhovorů.

Trasa naučné stezky byla navržena po domluvě s členem Spolku vojenské historie T-S 20 „Pláň“ Lukášem Kuldou a následně se postupně rozvíjela a konkretizovala na základě kvalitativního výzkumu provedeného s pěti respondenty na základě předem sestaveného dotazníku doplněného o sondážní otázky. Dále byla trasa stezky konzultována i s ostatními členy spolků vojenské historie, kteří rovněž vyjádřili své názory a poskytli několik návrhů na zlepšení naučné stezky.

Snahou bylo navrhnout naučnou stezku pro téměř všechny věkové kategorie, která by prostřednictvím informačních tabulí zaujala především dobovými fotografiemi, nezahlocovala návštěvníky mnoha letopočty a příliš dlouhými texty, ale obsahovala pouze základní fakta a zajímavosti o jednotlivých místech a objektech československého opevnění. Pro děti byl na stezce navržen dětský průvodce, který by jim měl prostřednictvím jednoduchých kvízů přiblížit naši vojenskou historii a zároveň by je měl touto hravou formou po stezce provést.

Vzhledem k absenci naučné stezky se zaměřením na historii vojenství v této části regionu Kladské pomezí a historické významnosti československého obranného systému by realizace stezky mohla přispět k rozvoji potenciálu území a stát se přínosem finančních prostředků na následné rekonstrukce objektů a rozšiřování jejich expozic.

Soupis bibliografických citací

Tištěné zdroje

a) Literatura

[1] ARON, Lubomír a kol., Československé opevnění 1935-1938. Vyd. 1. Náchod, 1990, 199 s.

[2] DUBÁNEK, Martin, Tomáš PILVOUSEK a Jan LAKOSIL. *Putování po československém opevnění 1935-1989: muzea a zajímavosti*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010, 258 s., [40] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-204-2200-2.

[3] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Náchod, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

[4] HOLUB, Ota. *Zrazené pevnosti*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1982, 288 s.

[5] HOLÝ, Miroslav. *Turistický průvodce - východní Čechy*. Vyd. 1. Nové Město nad Metují: OLIN, 1994, 224 s.

[6] KAPLAN, Václav a Jaroslav BROŽ. *Opevnění na Náchodsku: Skutečnost a vzpomínky*. Vyd. 1. Náchod, 1988, 127 s.

[7] KOZEL, Roman. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 277 s. ISBN 80-247-0966-X.

[8] LAKOSIL, Jan, Tomáš SVOBODA a Ladislav ČERMÁK. *Vzpomínka na Mnichov 1938: československé opevnění ve fotografii*. 1. vyd. Náchod: Aleš Horák, 2008, 75 s. ISBN 978-80-254-2875-7.

[9] MACOUN, Jiří. *Československé pevnosti*. Vyd. 1. Brno: CP Books, 2005, 96 s. ISBN 80-251-0601-2.

[10] ŠIDA, Lukáš, *Kladské toulky: turistický průvodce Kladským pomezím*. Vyd. 1. 2012, 336 s.

[11] TROJAN, Emil. *Betonová hranice*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2005, 143 s. ISBN 80-868-4524-9.

[12] VETEŠKA, Jaroslav. *Tváře Jestřebích hor: The faces of Jestřebí hory = Die Gesichter von Jestřebí hory: krajina, stavby a lidé na dobových pohlednicích*. Vyd. 1. Praha: Ostrov, 2006, 175 s. ISBN 80-862-8949-4.

[13] VÍTEK, Jan, *Krajinou severovýchodních Čech: hory, kopce, vyhlídková místa, údolí, skály, jeskyně*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2000, 168 s. ISBN 80-860-4226-X.

b) Propagační materiály a informační brožury

[14] *Kladské pomezí, Jeho dědictví a krása*. Vyd. 1. BRANKA, obecně prospěšná společnost, Hronov: Kazi, 2005, 24 s.

[15] *Kladské pomezí, turistické noviny – zima 2013 - 14*. BRANKA, obecně prospěšná společnost, PIN studio, 2013, 12 s.

[16] *Muzeum vojenské historie Jestřebí hory*. Vyd. 1. KVH Odolov, 1 list, formát DL

[17] *Pěchotní srub T-S 26, KVH Odolov*. Vyd. 1. KVH Odolov, 1 list A4, formát DL

[18] *Spolek vojenské historie T-S 20 Pláň*. Vyd. 1. SVH T-S 20 Pláň, 1 list A4, formát DL

[19] *Stezky za poznáním nejen v Kladském pomezí*. Vyd. 1. Centrum rozvoje Česká Skalice, PIN studio, 2011, 59 s.

[20] *Průvodce po česko-kladském pomezí*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: TAO Ústí nad Orlicí, 1996, 47 s.

[21] *Zpřístupněné objekty čs. opevnění v Královéhradeckém kraji*. Vyd. 1. Královéhradecký kraj, TAH reklamní agentura, 2012, 36 s.

Elektronické zdroje

[22] Armáda. [online]. ©2013 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:

<http://cz.clipartlogo.com/graphics/military.html>

[23] Bohdašín u Červeného Kostelce. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:

<http://www.severovychod.estranky.cz/clanky/jestrebi-hory/bohdasin--u-cerveneho-kostelce-.html>

[24] Bohdašín – pomník obětem fašizmu. [online]. ©2013 [cit. 2014-11-16]. Dostupné z:

<http://www.cervenykostelec.cz/pametihodnosti/bohdasin-undefined-pomnik-obetem-fasizmu>

[25] Branka o.p.s. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:

<http://www.kladskepomezi.cz/cs/destinacni-spolecnost/kladske-pomezi-ops/>

[26] Co je naučná stezka. [online]. ©2003 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:

<http://www.stezky.info/obecne-o-stezkach/co-je-naucna-stezka.htm>

[27] Co je to treking, turistika, alpinismus a horolezectví. [online]. ©2003 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:

<http://www.treking.cz/treky/alpinismus-treking-turistika.htm>

[28] Dekorativní samolepka lidské stopy. [online]. ©2012 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:

<http://www.akrem.cz/Motiv/Postavy/dekorativni-samolepka-lidske-stopy/>

[29] Destinační management. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:

<http://www.kladskepomezi.cz/cs/destinacni-spolecnost/destinacni-management/>

[30] Fotoarchiv. [online]. ©2001-2013 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:

<http://bunkry.cz/fotoarchiv/>

[31] Fotogalerie. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: [http://www.t-](http://www.t-s20fotky.unas.cz/)

[s20fotky.unas.cz/](http://www.t-s20fotky.unas.cz/)

[32] Historie [online]. ©2013 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: [http://www.t-](http://www.t-s26.cz/historie/)

[s26.cz/historie/](http://www.t-s26.cz/historie/)

[33] Informační materiály. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:

<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Microsites/Integrovaný-OP/Informacni-materialy>

- [34] Klub vojenské historie Brendy. [online]. ©2010 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.t-s27.cz/?id=cz/kvh>
- [35] Koš ALAN - 60 litrů, jasan. [online]. ©2010 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.urbania.cz/kos-alan-60-litru-jasan-14099.html>
- [36] Krajské dotace pro rok 2015. [online]. ©2008 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/rozvoj-kraje/granty-dotace/dotace-2015/dotacni-programy-kralovehradeckeho-kraje-na-rok-2015-74335/>
- [37] KVH Náchod. [online]. ©2003-2013 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.brezinka.cz/cz/kvh-nachod>
- [38] Lavička k ohništi. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.zmasivu.cz/65-lavicka-k-ohnisti-mk18.html>
- [39] Lehké opevnění vz. 37 na Trutnovsku úsek F2. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://www.t-s27.cz/_old/index.php?id=Opevneni/37/vz37&menu=mopev
- [40] Logo Kladské pomezí. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.kladskepomezi.cz/cs/ke-stazeni/logo-kladske-pomezi/>
- [41] Mapy.cz: T-S 28 "Nad pramenem". [online]. ©1996-2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://foto.mapy.cz/287710-Pechotni-srub-T-S-28-Nad-pramenem>
- [42] Mnichovská dohoda (29. 9. 1938). [online]. ©2009-2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mnichovska-dohoda-29-9-1938/>
- [43] Mnichovská dohoda. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda
- [44] Muzea a galerie. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.kladskepomezi.cz/cs/pruvodce/pamatky-a-zajimavosti/muzea-a-galerie/>
- [45] Muzeum vojenské historie Jestřebí hory. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/127412/start/-1>
- [46] Naučné stezky. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.kladskepomezi.cz/cs/pruvodce/priroda/naucne-stezky/>

- [47] Návštěvní doba. [online]. ©2013 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.t-s26.cz/otviraci-doba/>
- [48] Nové období 2014 – 2020. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.cz-pl.eu/nove-obdobi-2014-2020.html>
- [49] O nás. [online]. ©2013 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.t-s26.cz/o-nas/>
- [50] Objekt T-S 25. [online]. ©2001-2009 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://bunkry.cz/sez.asp?obj=to&id=17007>
- [51] Objekt T-S 28. [online]. ©2001-2009 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://bunkry.cz/sez.asp?obj=to&id=17010>
- [52] Okolní muzea na Trutnovsku. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://www.t-s27.cz/_old/index.php?id=okolni
- [53] O programu. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Microsites/IROP/O-programu>
- [54] Památník cesty v Odolově [online]. ©2007 - 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.turistika.cz/mista/pamatnik-cesty-osvobozeni-v-odolove>
- [55] Pěchotní srub T-S 25 Poslední. [online]. ©1998 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://military.cz/opevneni/detail_bunkru.asp?ID=463
- [56] Pěchotní srub T-S 26. [online]. ©1998 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://military.cz/opevneni/detail_bunkru.asp?ID=464
- [57] Pěchotní srub T-S 27 nad vesnicí. [online]. ©2010 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.t-s27.cz/?id=cz/t27>
- [58] Pěchotní srub T-S 27. [online]. ©1998 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://www.military.cz/OPEVNENI/detail_bunkru.asp?ID=465
- [59] Pěchotní srub T-S 28. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://www.t-s27.cz/_old/index.php?id=TS28/28&menu=m28
- [60] Pěchotní srub T-S 28. [online]. ©1998 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://military.cz/opevneni/detail_bunkru.asp?ID=466

- [61] Pod Kolčarkou - vojenské opevnění vzor 37 - Malé Svatoňovice. [online]. ©2006-2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://www.vychodni-cechy.info/male-svatonovice/13_6508_pod-kolcarkou-vojenske-opevneni-vzor-37/
- [62] Poslání a cíle spolku OSVH. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.ts5.estranky.cz/clanky/poslani-a-cile-osvh.html>
- [63] QR kód. [online]. ©2005 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://designportal.cz/nazory-komentare/qr-kod-quick-response.html>
- [64] Rajče. [online]. ©2005-2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: http://sgi-support.rajce.idnes.cz/3_-_Polni_Protitankovy_kanon_57_mm_1943_SSSR_ZiS-2_ODOLOV
- [65] Region Jestřebí hory. [online]. ©2003 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.jestrebihory.net/region-jestrebi-hory.php?rid=16>
- [66] Rozhledny a vyhlídky. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.kladskepomezi.cz/cs/pruvodce/priroda/rozhledny-a-vyhličky/>
- [67] Skalní města. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.kladskepomezi.cz/cs/pruvodce/priroda/skalni-mesta/>
- [68] Spojení. [online]. [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://jizdnirady.idnes.cz/vlaky/spojeni/>
- [69] Svazek obcí Jestřebí hory. [online]. ©2008-2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://trutnovsko.infolist.cz/katalog-firem/detail/5871-svazek-obci-jestrebi-hory/>
- [70] SVH T-S 20 "Pláň". [online]. ©2008 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.t-s20.unas.cz/>
- [71] Turistické značení KČT. [online]. ©2011-2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://www.kct.cz/cms/turisticke-znaci-kct>
- [72] Vítejte v Červeném Kostelci. [online]. ©2001 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z: <http://vinnetou.site.cas.cz/rousek/kostelec.html>

[73] Vojská historie, opevnění. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:
<http://www.kladskepomezi.cz/cs/pruvodce/pamatky-a-zajimavosti/opevneni/>

[74] Vojská historie. [online]. ©2006-2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:
<http://www.vychodni-cechy.info/vojenska-historie/>

[75] Zahradní posezení - pergola pro 6 osob zastřešená. [online]. [cit. 2014-11-15].
Dostupné z: <http://zmasivu.cz/35-zahradni-posezeni-altan-masivni-stul-lavice-v1.html>

[76] Zámky a hrady. [online]. ©2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:
<http://www.kladskepomezi.cz/cs/pruvodce/pamatky-a-zajimavosti/zamky-hrady/>

Soupis ilustrací a tabulek

Seznam obrázků

Obrázek č. 1	19
Obrázek č. 2	34
Obrázek č. 3	34
Obrázek č. 4	35
Obrázek č. 5	50
Obrázek č. 6	50

Seznam tabulek

Tabulka č. 1.....	51

Seznam příloh

Příloha A: Základní dotazník

Příloha A 1: Kvalitativní výzkum formou řízených rozhovorů – základní dotazník

Příloha B: Mapa trasy

Příloha B 1: Mapa trasy naučné stezky z programu Google Earth

Přílohy C: Grafické návrhy informačních tabulí

Příloha C 1: Grafický návrh – Úvodní tabule

Příloha C 2: Grafický návrh – Pomník obětem fašismu - Bohdašín

Příloha C 3: Grafický návrh – T-S 20 „Pláň“

Příloha C 4: Grafický návrh – T-S 25 „Poslední“

Příloha C 5: Grafický návrh – T-S 26 „Nad rybníkem“

Příloha C 6: Grafický návrh – Památník Cesty osvobození

Příloha C 7: Grafický návrh – T-S 27 „Nad vesnicí“

Příloha C 8: Grafický návrh – LO vz. 37 č. 43

Příloha C 9: Grafický návrh – Muzeum vojenské historie Jestřebí hory

Příloha D: Grafický návrh propagačního materiálu

Příloha D 1: Grafický návrh propagačního materiálu – 1. strana

Příloha D 2: Grafický návrh propagačního materiálu – 2. strana

Přílohy E: Přepisy řízených rozhovorů s respondenty

Příloha E 1: Respondent č. 1

Příloha E 2: Respondent č. 2

Příloha E 3: Respondent č. 3

Příloha E 4: Respondent č. 4

Příloha E 5: Respondent č. 5

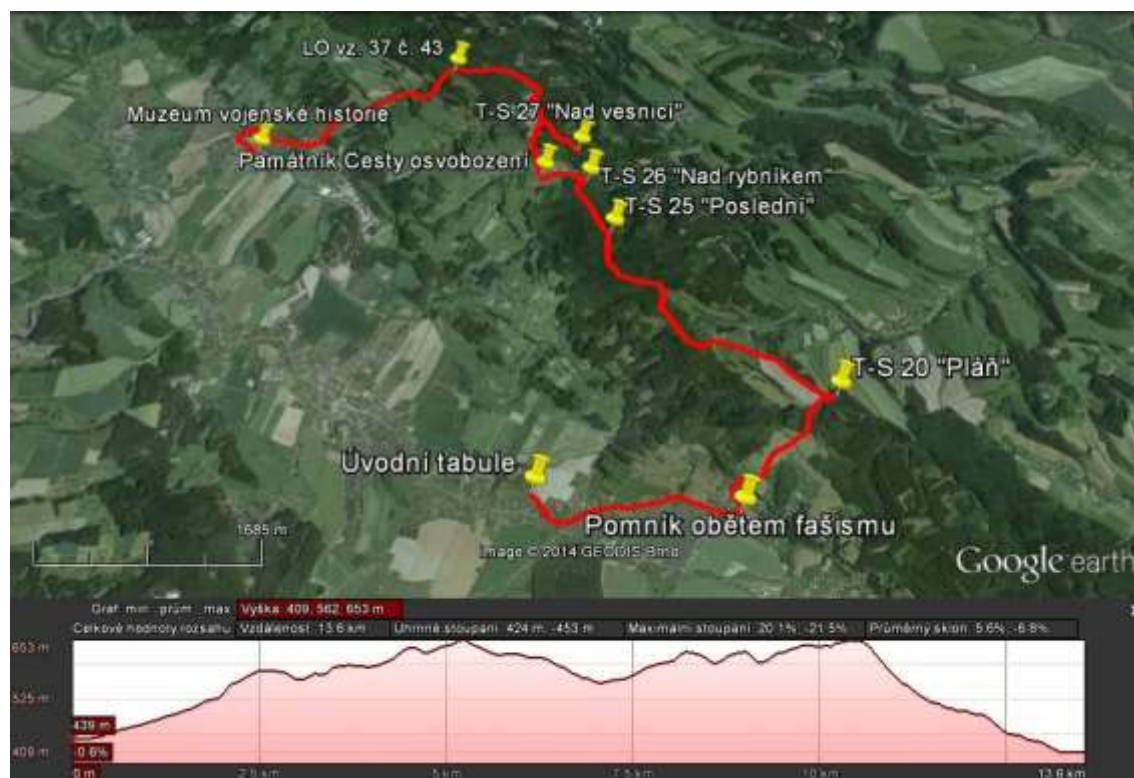
Příloha A: Základní dotazník

Příloha A 1: Kvalitativní výzkum formou řízených rozhovorů – základní dotazník

Marketingový výzkum formou řízeného rozhovoru provedený s respondenty následně po absolvování potenciální naučné stezky.

1. Jak často využíváte naučné stezky ve Vašem regionu?
2. Jak byste hodnotil/a terén prošlé trasy?
3. Co si myslíte o délce této potenciální naučné stezky?
4. Jaký je váš názor na fyzickou a časovou náročnost stezky?
5. Jaké jsou podle Vás výhody této naučné stezky?
6. Jaké jsou podle Vás nevýhody této naučné stezky?
7. Zajímáte se o historii vojenství v Kladském pomezí?
8. Domníváte se, že by byl o stezku mezi turisty zájem?
9. Jaké vybavení naučné stezky byste na této trase uvítal/a?
10. Jaký máte po projití stezky pocit? Překvapilo Vás cestou něco?
11. Napadají Vás nějaké konkrétní návrhy na zlepšení stezky?

Příloha B: Mapa trasy

Příloha B 1: Mapa trasy naučné stezky z programu Google Earth

Přílohy C: Grafické návrhy informačních tabulí

1

Naměná stezka

HISTORIE ČS. OPEVNĚNÍ JESTŘEBÍCH HOR V KLADSKÉM POMEZÍ

Vážení návštěvníci,
dovolte nám přivítat Vás na naučné steze Historie československého opevnění Jestřebích hor v Kladském pomezí. Kladské pomezí má díky své příhraniční poloze velice bohatou vojenskou historii, v jejíž části Vás tato naučná stezka seznámí. Konkrétně se jedná o vojenskou historii v Jestřebích horách, po jejíž hřebenu se táhne část linie Československého opevnění někdy nazývaná také jako Benešova linie.

Naučná stezka má délku celkem 13,6 km a její převýšení je 244 metrů. Stezka je určena především pro milovníky vojenské historie a turisticky zároveň. Přejeme Vám krásnou cestu a spoustu nových zážitků a zkušeností při poznávání vojenské historie i přírodních krás Kladského pomezí.

Vzdálenost k informační tabuli č. 2 – 1,6 km

HISTORIE V KOSTCE

Československé opevnění bylo budováno v letech 1935-1938 jako součást obranného systému země proti nacistickému Německu. Vytvářela systém opevnění byla přerušena Mnichovskou dohodou v roce 1938, která pro tehlejší Československou republiku znamenala odevzdání velké části území. Země tak přišla i o svůj obranný pevnostní systém.

Po válce opouštěné objekty chátraly až do té doby, kdy postupně vznikaly skupiny nadležen, kteří se dodnes prostřednictvím rekonstrukcí objektů a otevření celé řady muzeí snaží připomenout odhadli našich předků.

Ahoj děti, komandíři,
jmenuji se vojín Kulíš a budu Vás provázet po této naučné steze. Na každé tabuli mám pro Vás připravený kvíz či jiný hádanku, který Vám možná trochu zmate hlavinku, ale pevně věřím, že všechny úkoly bez problému zvládnete. Správné odpovědi naleznete na poslední informační tabuli u muzea vojenské historie v Malých Svatoňovicích.

Přeji Vám hodně zdárov!

Příloha C 1: Grafický návrh – Úvodní tabule [9], [15], [21], [22], [28], [33], [40], [63], [69], [71]

2

NS - Historie čs. opevnění Jestřebích hor v Kladském pomezí

POMNÍK OBĚTEM FAŠISMU - BOHDAŠÍN

Pomník obětem fašismu je dílem sochaře Josefa Marka, který se nechal inspirovat protifašistickým cyklem maleb Josefa Čapka Otě. Pomník je ztvárněn do podoby ležící ženy zeutale se bezcílně bojující rukama. Podstavec pomníku pod sochou působí jako vytrácník.

Pomník upomíná na sedmáct umučených a popravených ženských a spolupracovníků degální odbojové skupiny 1. sokolského okresu Jariskovy zup Podkrkonošské S 21 B a na Jiřího Potěčka-Tolce, telegrafního skupiny SILVER A, jež jímž úkolem bylo zajišťovat rádiové spojení s Londýnem prostřednictvím vysíláčky Likše.

Rt Potěček se s vysíláčkem ukrýval v tehdejší škole na Bohdašíně, ze které se časem stal kostice stojící naproti pomníku. Jelikož mu zde bylo pevně, našel díky obětavosti pracovníků odboje azovu skrytý na hromostrojích Koutních ve stavení rolníka Antonína Burdycha. V červnu roku 1942 uspořádalo nepřátelské gestapo na Potěčka zatáhl. Tomu se však podařilo uniknout, přesto byl zadržován a několik dní později ve spánku v lese u pardubického zámku. Na popravišti u pardubického zámku byla poté popravena mimo jiné i 15 spolupracovníků skupiny z Červenokostelecku.

Stavení rolníka Antonína Burdycha

Socha Josefa Marka na Bohdašíně

Škola na Bohdašíně

Vzdálenost k informační tabuli č. 3 – 1,5 km

1. Pokud seřadíš čísla od nejmenšího k největšímu, zjistíš, jak se jmenovala vysíláčka, která během 2. světové války zajišťovala rádiové spojení s Londýnem?

27	48	18	60	75	34
I	U	L	S	E	B

Příloha C 2: Grafický návrh – Pomník obětem fašismu – Bohdašín [22], [23], [24], [28], [33], [40], [63], [69], [71], [72]

3

NS - Historie čs. opevnění Jesťebních hor v Národní pomězi

T-S 20 „PLÁŇ“

Objekt těžkého opevnění T-S 20 „Pláň“, byl postaven ve II. třídě odbočení v roce 1938 jako součást československého opevnění. Píchotní srub je součástí tzv. pevnostního útváru Chlívce, který měl za úkol bránit průtah u obce Chlívce vhodný pro příchod těžké techniky přes hřebesťebních hor. Tehdy měl být osazen 44 čluny smádky. Jeho nejlépeší tylové stěny mají tloušťku 1 m, šatní stěna 2,25 m a strop je silný 2 m. Srub nebyl nikdy dokončen jeho stavební náklad v tehdejší době činil 1 070 000 Kčs.

Zajímavostí srubu jsou i tři pancéřové zvony, které však nebyly nikdy osazeny. Z výzbroje byl objekt osazen kulomety různých typů. Kulometry z křídla výzbroje však byly vyřazeny a zůstaly pouze čtyři kulometry z výzbroje pomocné.

V dnešní době se v píchotním srubu nachází Muzeum státem za veselba Československa z let 1935 až 1945, kde mohou návštěvníci spatřit uniformy, vřstroj a výzbroj věštiny armád, které se účastnily 2. světové války. Dále je umístěn expozice rovněž období 1. republiky a československým legím bojovním v 1. světové válce. Součástí expozice jsou i dva zrekonstruované objekty lehkého opevnění vzor 37 typ A-180, protaňavý příkop, protipíchotní překážky a obnovené základy.

2. Když doplníš chybějící samohlásky, zjistíš, jakou zmljnovost má píchotní srub T-S 20 „Pláň“.

Tř- p-nc-ř-v- zv-n-
oioéyá

T-S 20 „Pláň“ – dřevní podoba

T-S 20 Pláň

T-S 20 Pláň

T-S 20 Pláň – sponzor

LO vz. 37 typ A-180

Protiaňavý příkop

Vzdálenost k informační tabuli č. 4 – 2,9 km

Příloha C 3: Grafický návrh – T-S 20 „Pláň“ Bohdašín [18], [21], [22], [28], [30], [31], [33], [40], [63], [69], [70], [71]

4

NS - Historie čs. opevnění Jesťebních hor v Národní pomězi

T-S 25 „POSLEDNÍ“

Píchotní srub T-S 25 „Poslední“ je jedním z objektů těžkého opevnění v tzv. Besslově linii. V dnešní době uzavřený objekt, byl v roce 1938 dokončen a jeho smádk se měla skládat z 36 mužů. Jeho pancéřové zvony nebyly nikdy osazeny a střílny jsou dnes vyřazeny a zácňeny. Dále má chybět rovněž záhor, vnější omítka, terénní úpravy a srub stojí ve výkopu. Uvnitř má objekt rovněž beďožní, chybějící zde některé příčky a omítky a v mnoha místech je obnažená armatura a pleťvové síť. Oba granátové skluzy nař ochrannými příkopy jsou doplněny opatřením hlávením. Na srubu se v úrovni tylového patra nacházejí jasné stopy od střílných zřezů a náleží.

Píchotní srub je z důvodu bezpečnosti od roku 2005 uzavřen osádkou píchotního srubu T-S 26. Členové KVH Odolov se tímto zaslěhem snaží, aby objekt nebyl dále zrcňován a hlávením. Prohlídka srubu je možná po domluvě s členy KVH Odolov.

3. Kolik členů osádky málo obřvat píchotní srub T-S 25 „Poslední“?

3+10-5+20+8= ?

T-S 25 Poslední

Okolí LO vz. 37

T-S 25 Poslední – současný stav

Vzdálenost k informační tabuli č. 5 – 0,8 km

Příloha C 4: Grafický návrh – T-S 25 „Poslední“ [22], [28], [30], [33], [40], [50], [55], [63], [69], [71]

5

NS - Historie čs. opevnění Jistěbřích leží v Nádelském pomezí

T-S 26 „NAD RYBNÍKEM“

Pěchotní srub T-S 26 „Nad rybníkem“ je dvoupatrový obojstranný objekt, postavený v I. stupni odolnosti. Nejvyšší stěny mají tloušťku 1m, čelní stěna 1,75 m a strop je silný 1,30 m. Objekt je součástí tzv. převostního uzávěru Odolov, který měl za úkol zabezpečit sedlo v geometrii vesnice Odolov vhodné pro přechod těžkých techniky přes hřeben Jistěbřích leží. Oskládku srubu měla být 28 mužů. Při jeho stavbě testovaly firmu Ing. Radol Frit bylo spotřebováno 1 054 kubických metrů betonu a pracovalo na něm tehdy 250 – 300 lidí. Stavění náklad objektu tehdy činil přibližně 1 143 000 Kčs. I přesto, že byl objekt dobetonován, nepodařilo se jej nikdy plně dokončit a vyzbrojit.

Vyzbrojit se pouze čílové průčelí, vypravěly a omýly se stěny a probíhlo i osazení několika dveří. Některé dokončené podlaží, neprobíhly těsně úpravy okolo srubu a nebyl osazen ani jeden ze dvou pancéřových zvonů. Za války se opatřilý objekt stal terčem útoků vojáků a byly zde také vytrženy tři střílny hlavních zbraní. Po válce byl srub využit pouze jako skladiště odpadu.

Google Earth

Oš roku 1999 se o objekt stará Klub vojenské historie Odolov, který si dal za cíl zrekonstruovat objekt do stavu, jak by vypadal po jeho úplném dokončení v roce 1939. V objektu dnes Klub vybudoval expozici věnovanou vojenské historii z období konce 30. let minulého století zaměřenou na výstavbu převostního systému v tehdejší Československu. Kromě toho si návštěvníci mohou prohlédnout i zajímavou expozici pěchotní a dělostelecké munice a zbraní.

4. Jaký krycí název měl pěchotní srub T-S 26?

Nad _____ em

Vzdálenost k informační tabuli č. 6 – 0,5 km

Příloha C 5: Grafický návrh – T-S 26 „Nad rybníkem“ [2], [17], [21], [22], [28], [30], [32], [33], [40], [56], [63], [69], [71]

6

NS - Historie čs. opevnění Jistěbřích leží v Nádelském pomezí

PAMÁTNÍK CESTY OSVOBOZENÍ

Památník je tvořen pomníkovým sloupem a sovětským dělosteleckým kanónem ráže 57 mm, který se nachází na podstavci ve tvaru pěticípé hvězdy. Tato památka připomíná těžší osvobození dne 9. 5. 1945, kdy přes obec Odolov tehdy táhla ruská vojska. Podle této události byla část ulice pojmenována jako Cesta osvobození.

Součástí památníku je i polní protitankové dělo, jež bylo dodáváno vojenským jednotkám v roce 1943 a bylo považováno za nejlepší protitankové kanón své doby. Tato děla vážila až 1150 kg a měla 4400 mm dlouhou hlaveň, ze které dostřídala až do vzdálenosti 1400 m. Střílela se z nich střelami o hmotnosti 3,14 kg a při vzdálenosti 1000 m byla schopna prorazit i pancíř o tloušťce 105 mm.

Google Earth

5. Jaký tvar má podstavec památníku Cesty osvobození?

a) b) c) d) e)

Vzdálenost k informační tabuli č. 7 – 1,3 km

Příloha C 6: Grafický návrh – Památník Cesty osvobození [22], [28], [33], [40], [54], [63], [64], [69], [71]

7

NS - Historie čs. opevnění Jestřebích hor v Nádelském pomezí

T-S 27 „NAD VESNICÍ“

Objekt těžkého opevnění T-S 27 „Nad vesnicí“ je dvoupatrový oboustranný srub postavený v I. třídě odolnosti. Jeho napjatá stěna je silná 1 m a čelní stěna a strop jsou silné 1,25 m. Srub byl součástí tzv. pevnostního uzlového Odelov, který měl za úkol zabezpečit sedlo v prostoru vesnice Odešov vhodné pro přechod těžké techniky přes hřebec Jestřebích hor.

Hlavní stavba objektu byla postavena roku 1938. Osádka měla tvořit 24 mužů. Pěchotní srub byl zádán hraničskou firmou Ing. Rudolf Fiedl, která při jeho stavbě spotřebovala 1 036 kubických metrů betonu. Jako u většiny pěchotních srubů ani stavba tohoto objektu nebyla plně dokončena. Dokončeny byly pouze omítky a částecí a čaloví plítky. Z této se práce rovněž nespokořala, a proto se do objektu v současné době chodí po lécích. Za zmínku jistě stojí i odhalená revizní šachta kanalizace. Na objektu měly být rovněž osazeny dva pancéřové pěchotní zvony. Během okupace došlo na objektu T-S 27 k vyřízení obou střílen hlavních zbraní. K dalším větším škodám na srubě dokončené stavbě nedošlo. Velkou zajímavostí jsou dva splachovací záchody, které byly na dobu I. republiky kusem.

Od roku 2006 je objekt rekonstruován pomocí Klubu vojenské historie Brodby, který se snaží o zlepšení obecního povědomí lidí o historii naší země. Od roku 2003 je srub zpřístupněn veřejnosti a nachází se v něm expozice zaměřená na historii a na obranu naší země v osmdesátém roce 1938.

Nádelsko objektu T-S 27 se nachází pěchotní srub T-S 28 „Nad pramenem“ z roku 1938. T-S 28 je postaven ve 2. třídě odolnosti jako srolovavý, dvoukřídlý a oboustranný objekt. Objekt byl navržen pro 22 lidí osádky. Zajímavostí je, že srub je jediným zřetelným objektem arabské odolnosti („Anst“) v prostoru Jestřebích hor a jedním ze čtyř objektů tohoto typu na tržnovském úseku. Zároveň je to jediný objekt arabské odolnosti s pozorovacími zvony. V dnešní době je tento srub zavřený.

T-S 28 „Nad pramenem“

T-S 27 „Nad vesnicí“

T-S 28 „Nad pramenem“

T-S 27 „Nad vesnicí“ - expozice

T-S 27 „Nad vesnicí“ - společný stav

6. Počáteční písmena obrádků dohromady tvoří neoficiální název, kterým se označovaly nejmenší a zároveň nejmenší odolné pěchotní sruby, jako je například T-S 28:

Vzdálenost k informační tabuli č. 6 – 1,9 km

Příloha C 7: Grafický návrh – T-S 27 „Nad vesnicí“ [2], [21], [22], [28], [33], [40], [57], [58], [60], [63], [69], [71]

8

NS - Historie čs. opevnění Jestřebích hor v Nádelském pomezí

LO VZ. 37 Č. 43

Objekt lehkého opevnění vzore 37 typ A-140, který se nachází pod kótou Kolářka v Jestřebích horách, je jedním z řady opevnění stavebního úseku mrazového F3 – Základní vybudovaný stavební formou František Machál z Hradce Králové.

Označení 37 značí rok výroby lehkého opevnění (1937), typ A je označení konkrétního tvaru objektu a číslo 140 je číslo palubního označení. Objekt lehkého opevnění vzore 37 E 43 je zrekonstruován do stavu v roce 1938 a kompletně vybaven. Součástí objektu z řady slouží nyní jako zázemí a ostatní tři objekty jsou postupně rekonstruovány. Částečně jsou rovněž obnovovány palubní přístroje a systém přikládání.

LO vz. 37 č. 43 Pod Kolářkou

LO vz. 37 č. 43 Pod Kolářkou

LO vz. 37 č. 43 Pod Kolářkou - interiér

7. Pokud správně seřadíš písmena podle obecedy, zjistíš, v jakém roce byl postaven objekt lehkého opevnění, před kterým se nacházíš.

P I M B

5 3 7 1

Vzdálenost k informační tabuli č. 9 – 2 km

Příloha C 8: Grafický návrh – LO vz. 37 č. 43 [22], [28], [33], [39], [40], [52], [61], [63], [69], [71]

Naučná stezka

HISTORIE ČS. OPEVNĚNÍ JESTŘEBÍCH HOR V Kladském pomezí

NS HISTORIE ČS. OPEVNĚNÍ JESTŘEBÍCH HOR V Kladském pomezí

ZAMĚŘENÍ: historie čs. opevnění Jestřebích hor v Kladském pomezí

ZÁČATEK: vlnová zastávka Rtyně v Podkrkonoší

KONEC: vlnová zastávka Malé Svatoňovice

KRAJ: Královéhradecký

OKRES: Trutnov

DELKA: 13,6 km

POČET ZASTÁVEK: 9 zastávek s informačními tabulemi

TYP STEZKY: pro pěti, pro cyklisty (horská kolo, trekkingové kolo)

TYP CESTY: převážně nepevnými lesní a luční cesty

ZNACENÍ: trasa má stádo po turisticky značených cestách, značena turistickou značkou pro naučnou stezku

NÁBOČNOST: střední, (převýšení 248 m n.m.)

DOSTUPNOST: celoroční

Doporučení:

- Trasa lze projít celou směr
- Občerstvení: Odpočív - U Lázní, Malé Svatoňovice - Salomonův, Lázně
- Možnost spelem buřty u pěších turistů (samostatně obilí)
- Vhodná pro celodenní výlet

Upozornění:

- Nevhodná pro kočárky, odřezávání
- Nevhodná pro vozíčkáře a osoby s jinými tělesnými postiženími
- Trasu nelze zkrátit (pouze 6 zastávek z 9 lze sejit po silnici do Malých Svatoňovic či na Odolově zastoupit na autobus)
- Místy velmi vysoké převýšení

[illegible]

74

Přílohy E: Přepisy řízených rozhovorů s respondenty

Příloha E 1: Respondent č. 1

Pohlaví: muž

Věk: 60

Zaměstnání: podnikatel

Datum rozhovoru: 28. 8. 2014

Místo rozhovoru: Rtně v Podkrkonoší

Délka trvání rozhovoru: 00:47:58 min

Tazatel: *„Jak často využíváš naučné stezky ve svém regionu, to znamená v Kladském pomezí?“*

Respondent: *„Já jich moc neznám. Takže moc často nejezdím spíš tak, jak se dá.“*

Tazatel: *„A z jakého důvodu nevyužíváš častěji naučné stezky?“*

Respondent: *„Tak jako tady v okolí je moc neznám no.“* Tazatel: *„A odkud by ses o nich rád dozvěděl?“*

Respondent: *„Tak třeba když se tady vydávaj ty všechny, ty různý časopisy jako Swing, náhodský noviny anebo by mohly bejt i součástí třeba regionálních vydání těch letáků. Třeba takovej Kaufland tam má vtipy, má tam všechno možný, tak by tam mohla bejt třeba jedna stezka vždycky v okolí. Takže nějaký tady ty tiskoviny, co se rozdávaj běžně zadarmo. Lidi si vždycky proštudujou, co se dá koupit, a na tý stránce by mohlo bejt i to, co je tady v okolí. Určitě by mě to zajímalo víc, než že si támhle nějaká slavná americká herečka nechala udělat nový vlasy.“*

Tazatel: *„To je sice zajímavá myšlenka, ale myslím, že problém je v tom, že se informační noviny Kauflandu vydávají stejné pro celou Českou republiku. Napadá Tě tedy nějaký jiný propagační materiál?“*

Respondent: *„Tak třeba nějaký inzertní noviny, kostelecký zpravodaj, náhodský zpravodaj, prostě něco takovýho. Vždycky to dát jako tip na výlet a bylo by to.“*

Tazatel: „*Přejdeme k další otázce. Jak bys hodnotil terén prošlé trasy?*“

Respondent: „*Středně náročněj.*“

Tazatel: „*Je někdo, komu bys trasu přímo nedoporučil?*“

Respondent: „*Nedoporučil bych to třeba rodinám na kolách, jak maj vzadu ten vozeček. Pak bych to nedoporučil jako na pěší túru rodinám s dětma, ale myslím to jako s dětma, jako s takovejma nějakejma do 1. třídy. Doporučil bych to tak dětem ve věku 7 - 9 let, pokud jsou zdatný, jinak tak od 10 let do těch vyšších let, pokud je člověk v dobré kondici.*“

Tazatel: „*Třetí otázka zní, co si myslíš o délce této potenciální naučné stezky?*“

Respondent: „*Na celodenní výlet akorát.*“

Tazatel: „*Takže bys trasu nekrátil, popřípadě neprodlužoval?*“

Respondent: „*Ne, takhle bych to nechal, je to ideální celodenní pohodovej výlet, kde by se nemuselo spěchat.*“

Tazatel: „*Další otázku jsme vlastně už zodpověděli. Jaký je tvůj názor na fyzickou a časovou náročnost stezky?*“

Respondent: „*Tak to jsem říkal, že fyzická středně a asi by tam neměli chodit lidi, kteří maj problémy se srdcem nebo něco takovýho, páč je to zabíračka do kopce. Takže je tam upozorní, že to není pro, co problémy s kyčelními klouby.*“

Tazatel: „*Dobrá, tak přejdeme k další otázce. Jaké jsou podle Tebe výhody této naučné stezky?*“

Respondent: „*Tak, že to přitáhne ty zájemce o ty bunkry. Asi by to měli bejt ty, co maj o kryty zájem a o druhou světovou válku. Asi se tam těžko někdo přijde podívat na jeleny a na laně, nebo trhat kyticky nebo jít od hospody k hospodě.*“

Tazatel: „*A myslíš, že by výhodou mohl být i přísun peněz do regionu?*“

Respondent: „*No tak to taky. A klidně bych dal někam po cestě ještě nějaký občerstvení. Myslím, že by si na sebe taky mohlo pěkně vydělat.*“

Tazatel: „*Další otázkou je, jaké naopak nevýhody má podle tebe naučná stezka?*“

Respondent: „Nevýhody? Tak v případě nepříznivého počasí, tak tam není kde uhnout a rychle se dostat na nějakou jinou trasu, která vede na vlak, nebo na autobus. Kdyby přímo na trase byla ještě jiná hospoda, než jen U Lotranda, tak by se tam lidi mohli třeba na dvě hodky schovat. Třeba když přijedou turisté od Příbrami, kde skončila druhá světová válka a budou se chtít přijet podívat na opevnění a pak taky půjdou a zrovna ten den taky bude blbý počasí a takový, tak by si alespoň mohli posedět v hospůdce, nebo v tom muzeu teda, jenže to muzeum je daleko ještě a ty dvě ostatní hospody jsou vlastně taky až na konci, takže musej dobře zvážit, jak vypadá počasí.“

Tazatel: „Zajímáš se o vojenskou historii v Kladském pomezí?“

Respondent: „Ano. Já se zajímám. Baví mě to, je to kus historie a je fakt, že to asi zajímá víc kluky, než holky, to je asi nepsaný pravidlo.“

Tazatel: „Osmá otázka. Domníváš se, že by byl o stezku mezi turisty zájem?“

Respondent: „Pokud by byla dostatečná informovanost a propagace, kdyby byly označený nějaký ty zajímavý informace o těch bunkrech jako kdy to stavěli, kdo to stavěl, kolik to stálo tak si myslím, že jako jo, ale chce to fakt propagaci. Na tom by se mohly podílet ty spolky bunkrařský, pak i třeba nějaký ten svazek Jestřebích hor a i regiony, protože by jim to přineslo, vlastně těm, co jsou při té trase, peníze.“

Tazatel: „Teď jsi mě navedl na otázku, co by ses chtěl dozvědět z informačních tabulí?“

Respondent: „Tak kdy to bylo stavěný, to znamená od-do, jestli to bylo dostavěný, jestli to bylo v tom roce připravený k obraně, potom, co tam bylo za výzbroj. A pak třeba taky takový to připodobnění, jako že v tamté době to stálo tolik a tolik a v dnešní době by to stálo tolik jako palác kultury, nebo rodinej dům, protože tenkrát peníze to bylo jinde. Nebo alespoň takovýto připodobnění jako chleba stál tolik, rum stál tolik, kráva stála tolik a maso a pivo stálo tolik. Tak jako aby se ukázalo, co to bylo za náklady a pak taky, jak se to stavělo, ty techniky a tak. Jo, a ještě třeba, kde skončily ty zbraně a další ty pikošky.“

Tazatel: „O deváté otázce jsme se už také v podstatě bavili. Jaké vybavení bys na této trase uvítal?“

Respondent: „Tak kromě toho, o čem jsme se už bavili, tak by mohli nabízet občerstvení v těch bunkrech ty kluci nějaký pití, pivo lahvový a tak. Kdyby to koupili za 10 korun

a za 12 prodali, tak by z toho taky něco měli. Dál by se třeba mohla ke každému krytu udělat nějaká překážková dráha, natáhnout drát a děti by si mohly hrát, že jsou třeba pod nepřátelskou palbou a tak se teď budou plazit, nebo by si mohly hrát, že maj šišky jako granáty a že se musej trefit do stromu.“

Tazatel: „A co třeba lavičky, nebo nějaké altány se stoly?“

Respondent: „Lavičky né, ale třeba ohniště kdyby tam měli u těch bunkrů a dali se tam upéct třeba buřty. Takže tam udělat něco, to by taky mohli ty bunkraři tam a nabídnout turistům, že támhle je možnost opéct buřty, anebo že by ten oheň tam byl, anebo že by ho třeba rozdělali mezitím, co by si oni prohlídli ten bunkr. A kdyby neměli buřty, tak by stačilo, kdyby jich tam třeba jen pár měli a za desetikorunu jim jednoho, nebo jako víc, prodali. To by taky mohlo bejt v tom letáku, nějaký upozornění, že u bunkrů lze opéct buřty. Však dřevo by tam bylo, o to by se zase postarali ti bunkraři a třeba by u toho mohla bejt i nějaká kasička, jo tady nám můžete přispět třeba pětikorunou. Jo myslím, že to by lidi mohli dát, je to pětikoruna za dřevo a nikoho to neschvátí, když tam přijde, já nevím, tak třeba tříčlenná rodina, tak daj patnáct korun, nebo dvacku a když tam těch rodin přijde pět, tak je to stovka. Takže možná tam udělat lavičky, ohniště, dát tam opejkáky, nebo jen nějaký klacky ořezaný a udělat nějaký takový lesní posezení.“

Tazatel: „To je dobrý nápad, to by se nám asi líbilo každému, kdo by tam šel. Předposlední otázka zní, jaký máš po projití stezky pocit? Překvapilo Tě cestou něco?“

Respondent: „Tma na konci cesty, protože jsme trochu nestíhali. Ale aspoň bylo vidět, že je fakt potřeba si to dobře načasovat jo, vyjet nějak rozumně a dojet za světla domů. Jako pocit jsem měl z toho dobrej, ale kromě těch bunkrů je to zatím takový syrový a chtělo by to okořenit nějakým dějem ať už pro děti, tak i pro dospělé, tak jak jsme se o tom bavili u toho vybavení.“

Tazatel: „A to jsme se úplně dostali k té poslední otázce, jestli máš nějaké konkrétní návrhy na zlepšení stezky, ale to jsi mi vlastně teď celé řekl.“

Respondent: „Tak to je dobrý, to jsme to tak krásně jako ukončili. Ale je to dobře tématický udělaný ten dotazník, ne nějaký jako, teď nám řekněte, kolik hodin si myslíte to, teď nám řekněte, kolik lidí by to mělo absolvovat, to je vždycky takový o ničem. Chválím dotazník, navazuje jedna věc a druhou, chválím.“

Tazatel: „*Dobře, děkuju za pochvalu, za tvůj čas a za ochotu uskutečnit se mnou tenhle rozhovor i procházku potenciální naučné stezky.*“

Příloha E 2: Respondent č. 2

Pohlaví: muž

Věk: 24 let

Zaměstnání: student vysoké školy

Datum rozhovoru: 21. 9. 2014

Místo rozhovoru: Opočno pod Orlickými horami

Délka trvání rozhovoru: 00:26:56 min

Tazatel: „*Jak často využíváš naučné stezky ve svém regionu, to znamená v regionu Orlické hory a Podorlicko?*“

Respondent: „*Záleží, jak to myslíš. Jako, že jdu přímo po ní? Jako, že si ji celou projdu a jedu na určité místo jen kvůli naučné stezce.*“

Tazatel: „*Ano, tak, že si ji vyhledáš, nebo že Ti ji někdo doporučí a Ty jedeš na výlet s tím záměrem, aby sis ji celou prošel.*“

Respondent: „*Tak to se přiznám, že asi nikdy. Asi bych nikdy nešel přímo po naučné stezce jakoby. To jediné, pokud by téma té naučné stezky bylo jako fakt zajímavý, což mi prozatím u žádné nepřijde, nebo o ní nevím. Ale přemejšlím, co by mě přitáhlo přímo na tu naučnou stezku. Tady v Opočně je třeba naučná stezka kolem rybníku Broumar a tam si přečteš akorát o nějakých stromech a o tom, co tam žije, ale kvůli tomu tam přeci nepůjdu. Sice se rád projdu přírodou, ale na těch tabulích musí být fakt něco zajímavýho, abych si to přečetl.*“

Tazatel: „*Jaké téma by pro tebe bylo zajímavý?*“

Respondent: „*Ty bunkry by možná mohly být zajímavý, kdyby se do nich mohlo vlízt a byli tam nějaký průvodci. Třeba kdyby se v těch bunkrech nechaly vyzkoušet zbraně, tak to bych šel hnedka. Jinak bych uvítal, kdyby tam ten text byl krátký a byly tam samozřejmě nějaký obrázky, hodně obrázků. Jinak jako témata, která by mě zajímala,*

se asi moc nehodí na naučné stezky. Líbila by se mi třeba naučná stezka o motorkách, historie Jawy, nebo tak něco. Jinak mě nic nenapadá. “

Tazatel: *„Přejdeme tedy k další otázce. Jak bys hodnotil terén prošlé stezky? “*

Respondent: *„Tak náký kopečky tam byly, takže jsem se občas zadejchal, ale jinak to nebylo nijak extra náročný. Jde se vlastně skoro furt po cestách, takže si myslím, že by to zvládli i starší. “*

Tazatel: *„Napadá Tě někdo, nebo nějaká skupina osob, kterým bys tuto trasu nedoporučil? “*

Respondent: *„Tak třeba nevím, jestli na malé děti by to nebylo moc. Dál pak asi starším lidem, co mají problémy s chůzí a vozíčkářům. Jinak asi záleží na fyzice toho člověka “*

Tazatel: *„A pro tebe tedy tato stezka nebyla náročná? “*

Respondent: *„Ne, pro mě určitě ne. “*

Tazatel: *„Navážeme tedy na další otázku. Co si myslíš o délce této potenciální naučné stezky? “*

Respondent: *„Tak myslím, že těch 14 km je normální celodenní procházka i když věřím, že pro někoho, kdo moc nechodí, by to mohlo bejt náročnější. To si musí každý rozhodnout, jestli to zvládne. Když dáš na cedule výškový profil, aby viděli, do čeho jdou, tak to snad podle toho každý odhadne. “*

Tazatel: *„Další otázka zní, jaký je Tvůj názor na fyzickou a časovou náročnost stezky? “*

Respondent: *„Tak o fyzické náročnosti jsme se vlastně teďkon bavili a myslím, že to není úplně pro fyzicky slabší povahy, ale když tam prostě půjde turista, tak to zvládne úplně bez problémů. A co se týče časové náročnosti, tak si myslím, že pokud chce člověk navštívit všechny ty bunkry a dát si někde občas pauzu, tak je to taková ideálka na celý den. Souvisí to s tím, jak je rychlejší no, ale já bych to viděl fakt na celý den. “*

Tazatel: *„Přejdeme tedy k další otázce. Jaké jsou podle Tebe výhody této naučné stezky? “*

Respondent: „*Tak asi, že by to přitáhlo turisty, že by si ty kluci v těch bunkrech něco vydělali a že turisty seznáměj s tou historií a vyličeť jim to do podrobná. Určitě je to lepší, než nějaký najatý průvodce, který se jenom naučí text a to je všechno. Tihle kluci tam občas skoro bydlí, žijou tím a to si myslím, že se nedá srovnat. A přitom peníze z toho nemají žádný. No a taky turisti, když už tam pojedou, tak se určitě podívají i do širšího okolí a nezůstanou jenom v Jestřebích horách, takže přinesou peníze i jiným subjektům*“

Tazatel: „*A napadají Tě naopak nějaké nevýhody této naučné stezky?*“

Respondent: „*Tak když budou ti turisti zodpovědní a nebudou tam nijak tu přírodu ani ty bunkry ničit, tak asi nic.*“

Tazatel: „*Myslíš, že by nevýhoda stezky mohla být ve velkém přívalu turistů?*“

Respondent: „*Myslím, že ne, protože téma tý stezky není zajímavý úplně pro každého, takže tohle bych se asi nebál.*“

Tazatel: „*Zajímáš se o historii vojenství v Kladském pomezí?*“

Respondent: „*Tak jako běžně jo, ale nijak do hloubky. Něco mi řekne Lukáš (člen Klubu vojenské historie T-S 20 „Plán“), ale jako že bych si o tom něco četl sám a vyhledával to ne. Zás až tak mě to vojenství úplně nebaví. Jako rád se do těch bunkrů podívám, poslechnu si to, ale že by to byl nějaký můj koníček to zás ne. A to myslím jako obecně, nejenom v Kladském pomezí.*“

Tazatel: „*U toho mě napadá otázka, jaký obsah textů bys uvítal na informačních tabulích?*“

Respondent: „*Tak asi nějaký základní informace o tom bunkru, nebo o tom místě a pak nějakou perličku. Třeba nějaký paměti lidí, co to stavěli, pokud se to někde zaznamenávalo.*“

Tazatel: „*Téměř na začátku jsi říkal, že bys na tabulích uvítal hodně obrázků. Jaké obrázky, nebo fotografie bys uvítal?*“

Respondent: „*Tak určitě nějaký dobový, tak jak to vypadalo dřív, páč to bylo bez lesů a pak taky fotky těch spolků, jak to stavěly, opravovaly a budovaly. A pak taky třeba půdorysy těch bunkrů.*“

Tazatel: „Dobrá, další otázka zní, domníváš se, že by o stezku byl mezi turisty zájem?“

Respondent: „Tak mezi těma, kteří se o to zajímají, tak určitě jo, pokud bude stezka dobře zpropagovaná. Tak je to zajímavý už jenom tím, že tam jsou tři spolky v těch pěchotních srubech a každej má nějakou jinou sbírku a každej se o to stará jinak a vytvořily muzea v těch srubech.“

Tazatel: „Takže tohle je podle Tebe na té naučné stezce nejpřitažlivější?“

Respondent: „Jo, protože to jsou prostě nadšenci a amatéři, kteří tím žijou a nedělají to jenom pro peníze a taky se neustále snaží získávat další věci a exponáty do svých sbírek, a tak ji rozšiřovat a není v tom žádná komerce.“

Tazatel: „Dobrá, přejdeme k deváté otázce. Jaké vybavení naučné stezky bys na trase uvítal?“

Respondent: „Tak třeba nějaké občerstvení. Kromě toho, co tam je, by ty spolky mohly prodávat nějaké sušenky, vodu a tak dál. Dál třeba záchody si myslím, že nejsou potřeba. To si každej skočí do lesa.“

Tazatel: „A co třeba nějaké posezení jako lavičky, nebo altány?“

Respondent: „Tak to asi taky jo no, třeba ty lavičky by tam mohly bejt u těch cedulí, ale nic přepychovýho. A stoly by taky byly dobrý, třeba na svačinu, aby se dala kde sníst a kdyby začalo hodně pršet, tak nějaký přístřešek, kam by se schovali.“

Tazatel: „Předposlední otázka zní, jaký máš po projití stezky pocit? Překvapilo Tě cestou něco?“

Respondent: „Tak třeba velké množství řopíků, co jich tam bylo a taky, že se do některých dalo i vlízt. A vevnitř, že tam bylo občas i nějaký nářadí, takže to asi někdo na něco využívá, i když nevím na co. Pak ještě třeba, jak byla pěkná ta příroda, že jsme tam nikoho moc nepotkali. Jinak jsem si užil příjemnou sobotní procházku.“

Tazatel: „A poslední otázka, napadají Tě nějaké konkrétní návrhy na zlepšení stezky?“

Respondent: „Hm, tak teď mě opravdu nic nenapadá. Nevím, asi nic.“

Tazatel: „Dobře. Děkuju ti tedy za rozhovor.“

Příloha E 3: Respondent č. 3

Pohlaví: žena

Věk: 59

Zaměstnání: důchodkyně

Datum rozhovoru: 28. 8. 2014

Místo rozhovoru: Rtyně v Podkrkonoší

Délka trvání rozhovoru: 00:31:24 min

Tazatel: *„Jak často využíváš naučné stezky v Kladském pomezí?“*

Respondent: *„Já jsem jednou šla tu do Ratibořic, tu Babičku, tam jak je ta naučná stezka. Ona se nejmenuje Babička, ale nevím, jak přesně se jmenuje. Jinak žádnou.“*

Tazatel: *„A z jakého důvodu nevyužíváte častěji naučné stezky?“*

Respondent: *„Tak jako využíváme celkem, ale spíš když jedeme s partou na kolách někam dál. Ted' na Chebsku jsme je využívali.“*

Tazatel: *„A z jakého důvodu nevyužíváš stezky v našem regionu?“*

Respondent: *„Protože nechodím do přírody. Chodím jedině pracovat na zahradu a jinak na to není čas. Ale i když byl čas, tak jsme prostě nechodili, tady po těch stezkách. Vždycky jsem šla akorát na zahradu, maximálně na houby, ale to bylo všechno. Já bych třeba chodila na tyhle vejlety, ale kam. Až to budu vědět, kde to jde, až to bude líp zinzерованý, tak určitě budu chodit taky.“*

Tazatel: *„A odkud by ses o nich ráda dozvěděla?“*

Respondent: *„Tak asi z nějakých lekářů, co se dávají zadarmo, anebo ještě líp by se to třeba hodilo v těch zpravodajích měst. Mě to jako nenapadne sednout si k počítači a nějakou si vyhledat, nebo jít do íčka a tam se ptát. Ale kdybych to viděla v nějakém zpravodaji, tak bych si to vystříhla a až bych měla volno, tak bych mohla s vnoučatama hnedka vyrazit. Nebo mě ještě napadá do té vývěsky, co je ve městě, jak mají Junáci nebo Klub českých turistů, nebo co to tam je.“*

Tazatel: *„Přejdeme k další otázce. Jak bys hodnotila terén prošlé trasy?“*

Respondent: „*No to bylo pěkný, nebylo to náročný, nebylo to nudný, bylo to fajn. Řekla bych tak střední plus, což znamená pro mě málo náročné.*“

Tazatel: „*Komu bys trasu nedoporučila?*“

Respondent: „*No tak nevím, i s dětima se to dá jít. Dá se to jít i s kolem i pěšky, i když na konci to bylo trochu dobrodružný. Jinak malým dětem bych to asi nedoporučila, i když Josefinka (vnučka respondentky) by to ušla i ve svých 4 letech, záleží to na dítěti. A pak asi starším, který maj nějaký problémy a vozičkářům.*“

Tazatel: „*Třetí otázka zní, co si myslíš o délce této potenciální naučné stezky?*“

Respondent: „*Pro mě dobrý, tak akorát na odpoledne. Ale pokud by měly jet ještě děti a měli bychom se stavovat v každém bunkru a dělat přestávky na sváču, tak je to na celý den. Ideálně bych to viděla, tak start v 10, páč než se ráno lidi vykopou a než dojedou na začátek stezky a tak v 5, že by mohli bejt v pohodě na konci a jet vlakem na začátek té trasy vlastně.*“

Tazatel: „*Další otázku jsme vlastně už zodpověděli a to, jaký je tvůj názor na fyzickou a časovou náročnost stezky?*“

Respondent: „*Tak středně plus a celodenní výlet, pro mě ideálka, já bych na tom nic neměnila.*“

Tazatel: „*Dobrá, tak přejdeme k další otázce. Jaké jsou podle Tebe výhody této naučné stezky?*“

Respondent: „*Výhody, no tak, že seš na zdravým vzduchu, že se podíváš po zajímavých věcech a taky, že Odolov je dobrej pro děti, že je tam Lotrando (restaurace u Lotranda).*“

Tazatel: „*A myslíš, že by výhodou mohl být i přísun peněz pro osádky pěchotních srubů?*“

Respondent: „*Tak to určitě taky, když tam projde víc lidí, tak jim to taky něco třeba vynese. A vlastně se podpoří i třeba ta hospoda Lotrando.*“

Tazatel: „*Další otázkou je jaké naopak nevýhody má podle tebe naučná stezka?*“

Respondent: „No, tak asi že člověk nemá moc nikam uhnout, kdyby si tu trasu chtěl zkrátit. Jinak, co se týče nákyho přívalů turistů a ničení přírody, tak toho bych se nebála. Zas ty bunkry taky tak úplně nezajímaj každýho.“

Tazatel: „Zajímáš se o vojenskou historii v Kladském pomezí?“

Respondent: „Ne. Jako tady v Kladským pomezí jsem viděla pár bunkrů, jako třeba na tý Haničce (tvrz Hanička) jsme byli, i když ta je vlastně v Orlickejch, byli jsme na Dobrošově a na Březince. Takže tak jako podívám se, ale že bych jako se tam musela vracet každých půl roku to zrovna ne.“

Tazatel: „Osmá otázka. Domníváš se, že by byl o stezku mezi turisty zájem?“

Respondent: „No tak mezi zájemcema o vojenskou historii jó. A asi i mezi ostatníma. Třeba ty turisti tady to už maj všechno hrozně prochozený a choděj do přírody, ale to, že by mohli do těch bunkrů, by pro ně bylo takový obohacení. A nějaký návštěvníci pokud to taky budou správný turisti, tak jim o ní nebude třeba vadit, že není skoro kde ze stezky sejít a když bude pršet, tak oblíknou bundu a je to. Pokud nebude nějaká fakt jako zima. Takže ani, myslím, že by zájem mohl být.“

Tazatel: „Jaké vybavení naučné stezky bys na této trase uvítala?“

Respondent: „No tak restaurace tam je. Možná nějaký lavičky, aby bylo kde se nasvačit a odpočnout. Ale co mě napadá, tak by šlo udělat třeba pro děti u nějakýho toho posezení třeba houpačku. Takovou tu jednoduchou, jen to plochý prkno přes kulatý, jestli víš, co myslím. A na větev pověsit lano jako houpačku. To maj děti hrozně rádi.“

Tazatel: „Jaký máš po projití stezky pocit? Překvapilo Tě cestou něco?“

Respondent: „Já jsem měla dobrej pocit, užila jsem si pěkněj výlet. Ani jsem netušila, co je v Jestřebkách řopíků. Jinak kromě tmy na konci mě asi nepřekvapilo nic.“

Tazatel: „Dobrá, poslední otázka tedy zní, máš nějaké konkrétní návrhy na zlepšení naučné stezky?“

Respondent: „Asi jen to, co jsem Ti už říkala, to znamená nějaký lavičky a třeba tu houpačku pro ty děti.“

Tazatel: „Děkuju, že jsem s tebou mohla udělat rozhovor a taky za to, že jsi se mnou prošla potenciální naučnou stezku.“

Příloha E 4: Respondent č. 4

Pohlaví: žena

Věk: 53

Zaměstnání: dělnice ve výrobě

Datum rozhovoru: 15. 9. 2014

Místo rozhovoru: Červený Kostelec

Délka trvání rozhovoru: 00:31:14 min

Tazatel: *„Jak často využíváš naučné stezky ve Tvém regionu, to znamená v Kladském pomezí?“*

Respondent: *„Nevyužívám.“*

Tazatel: *„A z jakého důvodu je nevyužíváš?“*

Respondent: *„Tak asi hlavně z časových důvodů a taky vůbec nevím, jaký stezky tady jsou. Akorát na dovolených jsme chodili, ale ne jako přímo po stezce, to jsme přijeli třeba na Šumavu a šli k tomu Čertovu jezeru a tam jsme si přečetli o fauně a flóře a pak jsme šli k dalšímu jezeru a přečetli jsme si další naučnou tabuli, ale jako, že bychom šli přímo po ní to jako ne.“*

Tazatel: *„A co by Tě přimělo, aby sis tu naučnou stezku prošla celou?“*

Respondent: *„No tak musel by mě asi zajímat ten obsah tý stezky, většinou tam píšou o fauně a flóře a to mě tak dalece nezajímá. Ale mám ráda zimu, takže by mě třeba bavilo jít na běžkách po náký takový stezce, po který se by došlo, nevím třeba na Sněžku, odkud by byl krásnej pohled, tak to by mě třeba bavilo, jako takhle.“*

Tazatel: *„Tak některé naučné stezky jdou absolvovat i v zimě. A jaké téma naučné stezky by Tě zajímalo a bavilo?“*

Respondent: *„Tak třeba o horách jako vysokohorská turistika, Himaláje a tak, a pak ještě třeba o zdravé výživě. Taky mám ráda vaření, takže třeba ukázky vaření, to by se mi taky líbilo. Víš jako přehled nějakých receptů třeba regionálních jako podkrkonošský kyselo a tak.“*

Tazatel: „*Hm, to už by ale asi ztrácelo význam naučné stezky, ale tak jako nápad proč ne. Další otázka zní, jak bys hodnotila terén naučné stezky?*“

Respondent: „*No tak terén by náročnější, kopcovitý, nelehký, ale tak já nejsem moc zvyklá no, pro někoho to mohlo být úplně v pohodě. Nástup byl náročnější, jako začátek a pak už to celkem šlo.*“

Tazatel: „*Komu bys trasu nedoporučila?*“

Respondent: „*Rodinám s dětmi, to teda nevím, rodinám jako s malými dětmi, to nevím, jestli by je to bavilo. A pro ty děti by to fyzicky bylo asi hodně náročný hlavně na začátku trasy. Obsah by zajímal určitě seniory, takže pro seniory, kteří jsou fyzicky zdatnější.*“

Tazatel: „*Třetí otázka zní, co si myslíš o délce této potenciální naučné stezky?*“

Respondent: „*Akorát. Jako ani krátký, ani dlouhý, taková střední délka. Záleží jako na tom, jak jsou na tom lidi fyzicky, že jo. Pro někoho to může být nepředstavitelný a pro někoho je to během vteřiny.*“

Tazatel: „*Takže pro Tebe byla délka dobrá?*“

Respondent: „*Jo, akorát.*“

Tazatel: „*Tak jo, další otázka, jaký je Tvůj názor na fyzickou a časovou náročnost stezky?*“

Respondent: „*No že si myslím, že pro ty děti by to nebylo, hlavně ten začátek, pak pro ty seniory, že by to bylo náročnější, pokud nejsou nijak moc zdatný a časovou náročnost, nevím, odhaduju tak na 5 hodin. Ale vlastně s těma zastávkama by to bylo víc. Záleží, kolik bunkrů by navštívili a kolik zastávek by si u toho udělali, že jo, tak já nevím, kdyby zastávka po půl hodině, tak třeba 7 až 8 hodin.*“

Tazatel: „*Dobrá, tak přejdeme k další otázce. Jaké jsou podle Tebe výhody této naučné stezky?*“

Respondent: „*No tak, že je to zajímavý a posíláš si u toho fyzickou stránku tím pohybem na čerstvém vzduchu.*“

Tazatel: „*A myslíš, že by výhodou mohl být i přísun peněz pro osádky pěchotních srubů?*“

Respondent: „*To nevím, to by jediné museli zaplatit nějaký vstup, jinak nevim. Jedině třeba kdyby prodávali nějaký občerstvení u těch srubů, limonádu, pívko, ale museli by na to dát nějakou přírážku, že jo, aby z toho něco měli. Třeba pivo kdyby koupili za 10 korun a pak ho prodali za 15, tak třeba to by jim mohlo něco přinést. I když je to těžký, protože když maj třeba vstupný dobrovolný, tak lidi kolikrát neplatěj, když nemusej, nebo třeba daj dvacku za celou rodinu a je to takový trapný, když tam s nima třeba hodinu strávěj. Museli by to dát povinný, nějakou taxu, aby to bylo jistý.*“

Tazatel: „*Další otázkou je, jaké naopak nevýhody má podle Tebe naučná stezka?*“

Respondent: „*Hm, asi žádný. Asi jen to, že na kole by to bylo náročný projet, že tam nejsou žádný cyklostezky.*“

Tazatel: „*Zajímáš se o vojenskou historii v Kladském pomezí?*“

Respondent: „*Okrajově, jako navštívila jsem Březinku a Dobrošov a tak, ale jako, že bych se o to zajímala víc, to jako ne. Jako nejsem zas úplněj ignorant, že bych se tam vůbec nešla podívat, to jako ne, ale jako abych se zajímala nějak hlouběji a aktivně o vojenskou historii - to ne.*“

Tazatel: „*Osmá otázka. Domníváš se, že by byl o stezku mezi turisty zájem?*“

Respondent: „*Ano, koho zajímá vojenská historie tak určitě a i taky mezi těma, co maj rádi turistiku. Třeba mám známý důchodce, co jsou turistiky zdatný a jezdej tady po okolí a po historických stromech, u kterýho se vyfotěj a daj to na internet. Takže by si třeba mohli dát okruhy po bunkrech, i když se o to aktivně nezajímaj.*“

Tazatel: „*Devátá otázka je, jaké vybavení naučné stezky bys na této trase uvítala?*“

Respondent: „*Naučné cedule že jo, co jinýho. No vlastně lavičky na příjemný odpočinek na svačinku a kafičko, když si ho vezmem sebou. No a třeba ještě nějaký altány, aby se bylo kde schovat v případě nepříznivého počasí, nebo i nějaký bufet, aby si člověk mohl koupit nějaké pití. A teď mě napadá, že jak ukazovali tenkrát v televizi ten samoobslužnej bufet, kde si lidi můžou vzít, co chtěj a pak za to zaplatěj do kasičky, i když nevím, jak to může fungovat, že se jim to třeba vyplatí a že jim to tam někdo nevybral. Já bych asi takhle lidem nevěřila, no ale funguje to tam, tak asi nějakým*“

stylem jo no. Tak kdyby se našel někdo, kdo by to sponzoroval a věřil tomu, tak třeba to tam zřídit. Možná třeba daleko od civilizace, aby tam někdo nešel jen tak to tam vybrakovat. “

Tazatel: *„Jaký máš po projití stezky pocit? Překvapilo Tě cestou něco? “*

Respondent: *„Pocit štěstí, že jsme přežili. Ne, dělám si srandu. Akorát pocit únavy. A nepřekvapilo mě asi nic, ale výlet se mi líbil a užila jsem si ho. “*

Tazatel: *„Dobře, poslední otázka tedy zní, máš nějaký konkrétní návrhy na zlepšení naučné stezky? “*

Respondent: *„No tak ten kiosek, jinak mně asi nic nenapadá. “*

Tazatel: *„A co třeba nějaké zázemí pro děti? “*

Respondent: *„Hm, pro děti by možná nebyly špatný třeba takový ty dřevěný sochy, že by byly u cedulí a že by je to mohlo zabavit, zatímco by si rodiče četli tu ceduli. Nebo takový ty koně na péru jak jsou, to by taky šlo, ale klidně bych to vyřešila jen těma sochama. “*

Tazatel: *„Dobrá, velmi Ti děkuji, že jsem s tebou mohla udělat rozhovor a taky za to, že jsi se mnou prošla potenciální naučnou stezku. “*

Příloha E 5: Respondent č. 5

Pohlaví: žena

Věk: 26 let

Zaměstnání: student vysoké školy

Datum rozhovoru: 2. 10. 2014

Místo rozhovoru: Červený Kostelec

Délka trvání rozhovoru: 00:21:42 min

Tazatel: *„Jak často využíváš naučné stezky ve Tvém regionu, to znamená v regionu Kladské pomezí? “*

Respondent: „*Popravdě ani moc né, protože mě ty texty nikdy nebavilo číst, jak jsou dlouhý a taky to jsou většinou stezky o přírodě a to mě taky moc nebaví. Jako celou naučnou stezku jsem si třeba prošla v Chlumci u zámku, ale to byla dětská a hlavně jsme tam tenkrát měli kupu času, takže spíš jen tak ze srandy.*“

Tazatel: „*A z jakého důvodu nevyužíváš častěji naučné stezky?*“

Respondent: „*No tak asi páč mě to asi ani nenapadne. My když jdeme do přírody, tak chodíme vždycky po keškách, takže, takže asi tak no. Ale jako to neznamena, že bych třeba nechtěla chodit po naučných stezkách. Kdyby třeba byla nějak pěkně tematicky založená a věděla bych o tom, tak bych šla. Ale nějaký stromy, kytky a živočichové mě nebavej, se přiznám.*“

Tazatel: „*A jaké téma naučné stezky by Tě bavilo?*“

Respondent: „*Tak třeba s nějakou pověstí, víš, jako že by vždycky byla cedule na nějakém místě, ke kterému se vztahuje pověst a ta by tam byla napsaná a k tomu třeba nějaký obrázky. Tak třeba tak.*“

Tazatel: „*Dobře, přejdeme k další otázce. Jak bys hodnotila terén prošlé trasy?*“

Respondent: „*Jako já myslím, že byl v pořádku. Nikde to nebylo nijak zvlášť těžký, nebo nepřístupný. Jenom ten kopec z Bohdašína je hrozně, ale pak už se to dalo i přes ty menší kopečky.*“

Tazatel: „*Je někdo, komu bys trasu přímo nedoporučila?*“

Respondent: „*Vozičkářům, lidem, co mají problémy s chůzí a mají třeba berle, pak asi ne rodinám s malejma dětma. Třeba pro kočárky to taky není dobrá trasa a pro moc malý děti bych řekla, že je to dlouhý.*“

Tazatel: „*Třetí otázka zní, co si myslíš o délce této potenciální naučné stezky?*“

Respondent: „*Já myslím, že jsem docela zvyklá chodit, takže pro mě to byl standart, pohodovej skoro celodenní výlet, bez nějakýho zbytečného hnání.*“

Tazatel: „*Další otázka zní, jaký je Tvůj názor na fyzickou a časovou náročnost stezky?*“

Respondent: „*To záleží na fyzické kondici toho člověka, ale myslím, že pro ty, co nejsou vůbec zvyklý chodit, to může bejt hodně náročný. Přece jen tam nějaký to převýšení*“

je. A časovou, tak asi jak jsem říkala, celodenní výlet paráda. Klidně i odpolední, pokud

se trochu šlápne do kroku, aby člověk nepřišel za tmy domů.“

Tazatel: *„Dobrá, tak přejdeme k další otázce. Jaké jsou podle Tebe výhody této naučné stezky?“*

Respondent: *„Tak asi, že se zvýší povědomí o těch bunkrech a o práci těch kluků tam, pak taky, že turisté přinesou nějaký peníze do regionu a myslím, že ta stezka je dobře umístěná v těch Jestřebích horách, protože tam lidi hodně choděj na procházky.“*

Tazatel: *„A jaké naopak nevýhody má podle Tebe naučná stezka?“*

Respondent: *„Hm, tak možná, že pro někoho může být dost dlouhá a taky třeba, že ty bunkry nejsou mimo prázdniny otevřené každý víkend. I když chápu, že to je asi nemožné, aby tam byli furt no.“ Prostě si to lidi musej dobře naplánovat, aby tam zrovna byli. Pak mě ještě napadá, že tam kromě Lotranda (restaurace u Lotranda na Odolově) není na cestě žádný jiný občerstvení. Ale to zas taky není taková nevýhoda, však si můžou vzít svačinu s sebou anebo by třeba mohli prodávat něco v těch bunkrech jedině. Protože stavět tam někde nějaký stánek je asi hloupost. To by se podle mně neuživilo a taky, aby stál někde v lese, si moc nedovedu představit.“*

Tazatel: *„Zajímáš se o vojenskou historii v Kladském pomezí?“*

Respondent: *„No tak jako přibližně vím, co je tady za bunkry, ale asi jen takový ty nejznámější, jako je Březinka, Dobrošov a tak. V Jestřebkách jsem sice věděla, že nějaký jsou, ale myslela jsem si, že ne tolik. A hlavně těch řopíků tam byla kupa. Tak jsem po tý naší procházce zas alespoň o něco chytřejší a jsem ráda.“*

Tazatel: *„Osmá otázka. Domníváš se, že by byl o stezku mezi turisty zájem?“*

Respondent: *„Tak hlavně asi mezi chlapama, ženský by šly třeba myslím spíš kvůli té přírodě, než kvůli těm bunkrům.“*

Tazatel: *„A myslíš, že by mohla bavit i děti?“*

Respondent: *„Třeba taky jo, můžou se vyřádit v lese, a když si budou moct třeba vzít do ruky nějakou zbraň, nebo granát, nebo tak něco v těch bunkrech, tak je to určitě*

bude bavit. Nebo třeba by to pro ně chtělo vymyslet nějaký hry po cestě, nebo u těch bunkrů. “

Tazatel: *„Další otázka zní, jaké vybavení naučné stezky bys na této trase uvítala?“*

Respondent: *„Tak asi nějaký lavičky, odpadkový koše, takovej ten standart, možná ještě nějakýj přístřešek, aby se dalo kam schovat, kdyby začalo pršet. “*

Tazatel: *„Předposlední otázka zní, jaký máš po projití stezky pocit? Překvapilo Tě cestou něco?“*

Respondent: *„Pocit jsem měla moc dobrej, užila jsem si fajn procházku v krásný přírodě, dozvěděla se něco pro mě nového a něco o historii bunkrů. Šla bych klidně znovu. A překvapila mě akorát tma na konci cesty, ale to asi všechny, ne jenom mě. Špatně jsme si to hold načasovali. “*

Tazatel: *„Tak jsme se dostali s poslední otázkou, jestli máš nějaké konkrétní návrhy na zlepšení stezky. “*

Respondent: *„Návrhy? Asi akorát až budeš dělat ty cedule, tak tam nedávej moc toho textu, dej tam hodně obrázků a hlavně jim tam dej převýšení a kilometry, ať vědí, kolik času si maj na stezku vymezit. “*

Tazatel: *„Dobře, děkuji za Tvůj čas a za ochotu uskutečnit se mnou tenhle rozhovor i za procházku potenciální naučné stezky. “*